

AGNIESZKA KUTYŁA-JOĆ

NAZWY WŁASNE OSOBOWE W KONTEKŚCIE DOKUMENTÓW ŚREDNIOWIECZNEJ KANCELARII KOŚCIELNEJ

Średniowieczne dokumenty były już niejednokrotnie przedmiotem badań. W ostatnich latach obserwujemy znaczne rozszerzenie zainteresowań w zakresie nauk pomocniczych historii, a w tym dyplomatyki¹. Na ten stan rzeczy znaczący wpływ miała zmiana spojrzenia na źródło, jakim jest dokument, jego definicję i funkcje.

H. Bresslau i O. Redlich za dyplom uznali każde pismo, które ujęte w pewne stałe formy prawne zmieniające się stosownie do epoki i zakresu terytorialnego, służyło jako świadectwo dokonanej czynności prawnej². H. Steinacker,

Mgr AGNIESZKA KUTYŁA-JOĆ – doktorantka Katedry Języka Polskiego KUL; adres do korespondencji: Katedra Języka Polskiego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ W dyplomatyce polskiej dominują monograficzne opracowania dziejów kancelarii: a) monarszych (prace wydane po 1990 r.): A. W a ł ó w s k i, *Dokumenty i kancelaria księcia legnickiego Henryka V Grubego*, Wrocław 1991; A. A d a m s k a, *Kto redagował dokumenty Jadwigi Łokietkowej*, „Nasza Przeszłość” 79(1993), s. 101-120; t a ż, *Arengi w dokumentach Władysława Łokietka. Formy i funkcje*, Kraków 1999; t a ż, *Słowo władzy i władza słowa. Język polskich dokumentów monarszych doby średniowiecza*, w: *Król w Polsce XIV i XV w.*, Kraków 2007, s. 57-88; b) kościelnych: K. B o b o w s k i, *Kancelaria oraz dokumenty biskupów i kapituły w Kamieniu*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia” 65(1990), s. 1-96; t e n ż e, *Skryptorium dokumentowe klasztoru cystersów w Dargunie do końca XIII w.*, Wrocław 1991; A. A d a m s k a, *Formuła „transivit per manus” w średniowiecznych dokumentach arcybiskupów gnieźnieńskich*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 65(1996), s. 393-407; t a ż, *Treści religijne w preambulach polskich dokumentów średniowiecznych*, „Studia Źródłoznawcze” 38(2000), s. 1-33;

² S. K ę t r z y Ń s k i, *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*, Poznań 2008, s. 47; definicję tę przytaczają K. Małczyński, M. Bielińska, A. Gąsiorowski (*Dyplomatyka*

a za nim K. Maleczyński twierdzili, że dokumentem jest każde pisemne oświadczenie, które w rozmaity sposób służy powstawaniu, udowadnianiu i wykonywaniu uprawnień oraz posiada określone prawem i życiem kulturalnym kraju cechy zewnętrzne, zmieniające się stosownie do czasu i terytorium³. A. Gieysztor zaś za dokument uznał pisemne oświadczenie sporządzone w określonej dla danej epoki formie, które służyło jako wiarygodne świadectwo faktów natury prawnej⁴.

Dokument, będący wytworem nie tylko średniowiecznych kancelarii, jest zatem – zdaniem historyków – rezultatem pewnych czynności prawnych, tworzących ideową nadbudowę w stosunkach społeczno-ekonomicznych. Jednakże takie ujęcie tematu nie oddaje rzeczywistej wartości i znaczenia wspomnianych dyplomów. Należy zwrócić uwagę na fakt, że dokument przestaje być traktowany wyłącznie jako źródło podające informacje o pewnych faktach – najczęściej gospodarczych, społecznych i politycznych. Sam w sobie jest bowiem faktem historycznym, który odpowiednio zinterpretowany pokazuje, jak wiele nowej wiedzy o ludziach i ich kulturze można uzyskać. Odbita w treści dokumentów warstwa zdarzeniowa odzwierciedla również procesy nazwnicze na ziemiach polskich, dzięki czemu może stać się przedmiotem zainteresowania językoznawców.

Nazwy własne, pochodzące ze średniowiecznych dokumentów, poddawane były analizie już od lat 70. XIX w.⁵ Będąc ważnym źródłem do poznania krajów i ludzi, pozwoliły badaczom poznawać dzieje i kulturę społeczeństw. Typologia nazw związana jest z rodzajem nazywanych obiektów. Dokumenty rejestrują materiał antroponimiczny, toponimiczny i hydronimiczny rozmieszczony w kontekście poszczególnych formuł, z których są zbudowane.

Niniejszy artykuł dotyczy jednego typu nazwniczego – antroponimów, występujących w dokumentach arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego, pochodzących z lat 1343-1374. Wybór dyplomów tego wystawcy jako przedmiotu analizy nie był przypadkowy. Ciekawe perspektywy

wieków średnich, Warszawa 1971, s. 14); por. A. Adamska, *Arengi w dokumentach Władysława Łokietka. Formy i funkcje*, Kraków 1999, s. 28.

³ Definicję tę przytacza Maleczyński (dz. cyt., s. 14); por. A. Adamska, dz. cyt.

⁴ Tamże.

⁵ Nazwy własne były wnikliwie analizowane w gramatykach historycznych języka polskiego (J. Baudouin de Courtenay 1870; następnie J. Łoś 1927). Toponimami interesowali się historycy: T. Wojciechowski (*Chrobącja. Rozbiór starożytności słowiańskich*, Kraków 1873) i F. Bujak (*Studia nad osadnictwem Małopolski*, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności” 47(1905), s. 172-428).

badawcze stwarza przede wszystkim charakter epoki, w której dokumenty te powstawały. Wiek XIV w Polsce był bowiem okresem głębokich przemian ideowych, politycznych i społecznych, a przede wszystkim gospodarczych, które znalazły odzwierciedlenie we wspomnianej dokumentacji. Do wyboru tego właśnie materiału skłoniła nas również osoba samego Jarosława Bogorii, który był jedną z najwybitniejszych postaci XIV wieku w Polsce, a którego działalność wywarła wpływ zarówno na wydarzenia w historii Kościoła, jak i państwa polskiego⁶.

Działalność publiczna arcybiskupa przypadła na okres panowania dwóch ostatnich Piastów na tronie polskim – Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego. Były to czasy odbudowy państwa polskiego po długim okresie rozbięcia dzielnicowego. Jako kapłan, prawodawca i polityk Bogoria silnie oddziaływał na środowisko, w którym przyszło mu działać. Był najwyższym autorytetem w Kościele polskim, co pozwoliło mu odgrywać ważną rolę polityczną w ówczesnej Polsce, jak również wpływać na kształtowanie niektórych wydarzeń XIV w. Skotnicki to również bliski współpracownik Kazimierza Wielkiego w dziele konsolidacji państwa, mediator w konflikcie polsko-krzyżackim, inicjator akcji chrystianizacyjnej na Litwie. Jako człowiek wykształcony, biegły w dziedzinie prawa kanonicznego i świeckiego, był również osobą kompetentną do podejmowania inicjatyw ustawodawczych. Odegrał istotną rolę w opracowaniu i redakcji statutów Kazimierza Wielkiego: wiślickiego (małopolskiego) i wielkopolskiego, a nawet, według opinii niektórych badaczy, był ich autorem⁷.

Równoległe z działalnością polityczną, ustawodawczą i kościelną prowadził arcybiskup szeroką akcją gospodarczą, zmierzającą do podniesienia stanu ekonomicznego dóbr kościelnych. Przekazy źródłowe i wymienione w nich nazwy ziem pozwalają na określenie terytorialnego zakresu działania Jarosława. Były to dobra arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, znajdujące się w południowo- i północno-zachodniej części Królestwa. W przywileju generalnym na rzecz Kościoła, wydanym w Krakowie 1 marca 1357 r. przez Kazimierza Wielkiego, pojawiają się wzmianki o dobrach arcybiskupich w ziemi nakiel-

⁶ J. Dąbrowski, *Dzieje Polski średniowiecznej*, t. II, Kraków 1926, s. 129; Z. Kowalska-Urbankowa, *Jarosław ze Skotnik Bogoria, arcybiskup gnieźnieński, prawodawca i polityk*, „Nasza Przeszłość” 63(1985), s. 53.

⁷ Kowalska-Urbankowa, dz. cyt., s. 53.

skiej, wieluńskiej, kujawskiej, dobrzyńskiej, łęczyckiej, sieradzkiej, krakowskiej, sandomierskiej, w Wielkopolsce i na Pomorzu⁸.

Wszechstronność działań arcybiskupa znalazła odbicie w treści dokumentacji powstałej w jego kancelarii. Globalna analiza nazw osobowych, przeprowadzona z punktu widzenia treści spuścizny kancelaryjnej jednego z wystawców kościelnych, Jarosława Bogorii Skotnickiego, ma na celu zwrócenie uwagi w badaniach onomastycznych na inne, niż dotychczas proponowane w literaturze przedmiotu, ujęcie tematu, które było oparte na różnorodnym materiale źródłowym, ujmowanym partykularnie w wyznaczonych przez badaczy granicach przestrzennych i czasowych oraz w określonym aspekcie socjalnym.

J. Rieger w monografii poświęconej imiennictwu ludności wiejskiej w ziemi sanockiej i przemyskiej w XV w. zastosował metodę kartograficzną⁹. Badacz poruszył te problemy imiennictwa (głównie słowotwórcze), które można przedstawić na mapie. W konsekwencji przedmiotem analizy jest piętnastowieczne imiennictwo elementu najbardziej stabilnego – ludności wiejskiej, nie-szlacheckiej.

Najdawniejszą antroponimią zajmowała się również W. Szulowska, która opracowała imiennictwo ziemi halickiej i lwowskiej w dawnym województwie ruskim¹⁰. Praca ta, dotycząca ukraińskiego imiennictwa osobowego chłopów oraz polskiego i ukraińskiego imiennictwa osobowego szlachty, wpisuje się w szerszy kontekst badań nad antroponimią pogranicza polsko-ruskiego. W tym nurcie badań zaznaczył się również artykuł W. Makarskiego, dotyczący antroponimii w rodach szlachty bełskiej w XV w.¹¹ Badacz ten rozwija istotny aspekt rozważań przedstawionych przez A. Janeczka, a dotyczący zagadnienia osadnictwa polsko-ruskiego od schyłku XIV do początków XVII w.¹² W. Makarski analizuje materiał w kontekście informacji o mianach osób, stosunkach pokrewieństwa, koligacjach małżeńskich i pełnionej godności. Autor stara się ustalić system nazewnictwa osobowego określonej grupy społecznej – szlachty, w ściśle określonym czasie – XV w. Na przykładzie Bełszczyzny pokazane zostały procesy nazwotwórcze, które są w pewnym stopniu odbiciem systemu antroponimicznego średniowiecznej Polski. Wśród innych prac, dotyczących

⁸ KDW III 1354.

⁹ *Imiennictwo ludności wiejskiej w ziemi sanockiej i przemyskiej w XV w.*, Wrocław 1977.

¹⁰ *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, Warszawa 1992.

¹¹ *Antroponimia w rodach szlachty bełskiej w XV w.*, w: *Spotkania polsko-ukraińskie. Język – Kultura – Literatura*, Chełm 2006, s. 151-169.

¹² *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Wrocław 1991.

starej warstwy nazewnictwa polskiego, należy zwrócić uwagę na dwie monografie. W pierwszej z nich Z. Kowalik-Kaleta przeprowadziła analizę słowotwórczą staropolskich odmiejscowych nazw osobowych oraz pokazała ich rozmieszczenie geograficzno-ilościowe¹³, w drugiej A. Cieślíkowa opracowała staropolskie odapelatywne nazwy osobowe¹⁴.

Przedstawione przez nas źródło służy nie tylko prezentacji materiału antroponimicznego, ale także ma na celu ukazanie go w kontekście struktury dokumentu, co pokazuje, w jakim stopniu nomenklatura ta jest generowana, stanowiąc wyznacznik tego typu urzędowej wypowiedzi. Taki sposób ujęcia tematu stanowi pewną nowość w badaniach antroponomastycznych. W odniesieniu do badanych przekazów można mówić o ich zróżnicowaniu co do stopnia nasycenia elementami nazewniczymi¹⁵.

Dyplomy powstawały zazwyczaj w takiej formie, jaką określił ustawodawca lub w jakiej powinny być sporządzane. Chodzi tu o wykorzystywanie przez pisarzy ściśle ustalonych i ogólnie przyjętych schematów formularza, czyli kolejności występujących po sobie formuł oraz ich stylistyki. Forma dyplomów zależała niejednokrotnie od upodobań i osobistych preferencji wystawcy lub odbiorcy¹⁶. Formularze mają duże znaczenie nie tylko dla badań dyplomatycznych, ale również językoznawczych. Rozmieszczenie nazw własnych w dokumentach jest ściśle powiązane zarówno z określonymi formułami, jak i z problematyką dyplomu. W kancelarii arcybiskupa gnieźnieńskiego, Jarosława Bogorii Skotnickiego, stosowano formularz rozbudowany. Jest to taka forma przekazu, w której oprócz elementów istotnych dla wartości dyplomu: intytulacji, dyspozycji, koroboracji, testacji i datacji, występują formuły nie mające bezpośredniego wpływu na wartość i moc prawną przekazu, takie jak arenga, narracja, sankcja, salutacja, formuły perpetuacyjne i penalne¹⁷. Badanie tych formuł pozwala określić poziom, kulturę prawniczą i literacką kancelarii. W badanym materiale nazwy własne występują w kontekście następujących formuł: intytulacji, w której wymienione jest imię i godność wystawcy dokumentu; inskrypcji podającej adres odbiorcy, jego imię i sprawowaną funkcję; narracji, która jest przedstawieniem wydarzeń towarzyszących oświadczeniu woli wystawcy, np.

¹³ *Staropolskie nazwy osobowe motywowane przez nazwy miejscowe*, Wrocław 1981.

¹⁴ *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe (proces onimizacji)*, Wrocław 1990.

¹⁵ W. Makarski, *Nazwy własne jako wyznacznik typu wypowiedzi*, w: *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. III, Katowice 2007, s. 49-57.

¹⁶ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1983, s. 463.

¹⁷ Tamże, s. 468; por. A. Rybicka, *Dokument i kancelaria biskupa krakowskiego Jana Grota (1326-1347)*, „Roczniki Humanistyczne” 37(1989), z. 2, s. 92.

w wyniku prośby konkretnej osoby; datacji, w której pojawiają się informacje dotyczące miejsca wystawienia dyplomu z podaniem nazwy miejscowości, dnia wystawienia z podaniem imienia świętego męczennika lub błogosławionego oraz czasami imienia i godności pisarza za pomocą określenia *datum per manus*, po którym następuje nazwa osobowa; testacji, którą stanowi lista świadków biorących udział w czynności spisania i uwierzytelnienia dokumentu. Warto również zwrócić uwagę na poświadczenie notarialne, które jest dodatkowym sposobem uwierzytelnienia.

Interpretacja nazw osobowych w kontekście formularza dokumentów arcybiskupich pozwoli nie tylko na klasyfikację wszystkich typów imion *sensu stricte*, ale także na analizę pozaimiennych członów nazewniczych, niekiedy bardzo rozbudowanych dzięki obecności dodatkowych komponentów leksykalnych. Dokumentacja historyczna ukazuje bowiem spontanicznie zachodzące zmiany w sposobie nazywania ludzi, począwszy od systemu jednoimiennego, odziedziczonego z epoki prasłowiańskiej, poprzez bardziej rozbudowany system identyfikacji osób, realizowany za pomocą pozaimiennych członów nazewniczych, nie będących nazwiskiem, aż po występującą tylko raz formę okazjonalną zakończoną na *-owski*, która nie miała charakteru dziedzicznego. Istotny jest również proces asymilacji imion chrześcijańskich.

CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDŁA

Podstawę źródłową artykułu stanowi 99 dokumentów arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego pochodzących z lat 1343-1374¹⁸. Zostały one w większości wydane drukiem w dziewiętnastowiecznych kodeksach dyplomatycznych¹⁹, a częściowo w nowszych publikacjach²⁰.

¹⁸ Podana liczba może nie wyczerpywać całości zasobu dokumentacyjnego tego wystawcy, co jest spowodowane znacznym rozproszeniem materiału dyplomatycznego w źródłach. Trudności z ustaleniem dokładnej liczby dokumentów wynikają ponadto z kilkakrotnego katalogowania tych samych dyplomów w różnych kodeksach dyplomatycznych, również błędna jest ich datacja. W zasadzie w wypadku żadnej polskiej kancelarii średniowiecznej nie możemy stwierdzić, że znamy całość jej produkcji dokumentowej. Podane dane liczbowe mogą więc okazać się zmienne, co w żaden sposób nie wpłynie na wyniki przeprowadzonych analiz.

¹⁹ *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, t. I, Kraków 1874; *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, Kraków 1876; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. II-III, Poznań 1878-1879; *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, cz. 2, Wrocław 1959, *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, t. I, Lublin 1965.

Dokonanie typologii i przedstawienie w ogólnym chociażby zarysie treści dokumentacji, będącej wynikiem działalności kancelarii arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii, wydaje się ważną czynnością warunkującą gruntowną analizę dokumentów pod kątem występujących w nich nazw osobowych. Zakładając znajomość stosunków prawnych obowiązujących w średniowieczu, możemy wyróżnić dwa zasadnicze typy dokumentów: dyspozytywne, stwarzające nowy stan prawny – wśród badanych dyplomów arcybiskupa Jarosława jest ich siedemdziesiąt pięć²¹ – i poświadczeniowe, które stwierdzały, że jakiś stan prawny już zaistniał, przez co mogły stanowić wiarygodny dowód dla sądu lub urzędu – jest ich czternaście²². Spośród pozostałych dyplomów dziewięć można uznać za sądowe²³, jeden z przekazów jest dyspozytywno-poświadczeniowy²⁴.

Pierwszym zabiegiem klasyfikującym spuściznę kancelaryjną arcybiskupa Jarosława Bogorii będzie podział dokumentów według czynności prawnej, który przedstawia tabela nr 1. Z prezentowanego zestawienia wynika, że najwięcej dyplomów dotyczy kwestii lokacji wsi na prawie niemieckim i sprzedaży bądź nadania sołectwa (tabela 1a). Fakt ten można powiązać z dużą aktywnością arcybiskupa na polu gospodarczym. Osadnictwo ludności polskiej na prawie niemieckim jeszcze w XIV w. było zjawiskiem masowym. Proces ten ma swoje wyraźne odbicie w dokumentacji Jarosława Bogorii, gdzie spośród dziewięćdziesięciu dziewięciu dyplomów aż czterdzieści dziewięć dotyczy lokacji²⁵. W tego typu przekazach występuje najwięcej nazw – zarówno antroponimów, jak i toponimów.

Upowszechniające się w Polsce już od XIII w. prawo niemieckie nie mogło opierać się na społecznej pamięci, ale na pisemnych aktach prawnych. Były nimi przede wszystkim przywileje lokacyjne, wystawiane przez arcybiskupa w celu dokonania lokacji wsi lub powierzenia tej czynności osobie, która ku-

²⁰ *Czterdzieści cztery nie drukowane dokumenty arcybiskupa Jarosława z lat 1343-1372*, „Archiwa, Biblioteki, Muzea Kościelne” 52(1986), s. 175-256.

²¹ CCD 1-13, 15-17, 19-23, 25-31, 33-39, 41-44; KDW II 1223, 1230; KDW III 1293, 1296, 1322, 1329, 1339, 1345, 1349, 1357, 1359, 1374, 1375, 1387, 1388, 1398, 1399, 1406, 1410, 1429, 1456, 1482, 1499, 1552, 1598, 1611, 1682; NKDM II 269, 270, 282, 286, 287, 326; ZDKiDK I 47, 54.

²² CCD 14, 18, 24, 32, 40; KDW III 1312, 1321, 1350, 1358, 1445, 1500, 1521, 1631; KDKK I 208

²³ KDKK I 175, 225; NKDM II 283, 291; KDW III 1403, 1569, 1655, 1697, 1699

²⁴ KDW III 1356.

²⁵ Zob. tabela 1a, lp. 1-49.

piła sołectwo lub której zostało ono nadane. Osoba ta (zasadźca) była równocześnie odbiorcą dokumentu. Ten typ osadnictwa ludności polskiej był krokiem naprzód w stosunku do osadnictwa „obyczajem wolnych gości”, a nowe określenie ciężarów odbywało się nierzadko przez przenoszenie istniejących wsi polskich na prawo niemieckie. Wśród dokumentów arcybiskupich fakt ten występuje dziewięć razy²⁶. W siedmiu przekazach wyodrębnić można wzmiankę o nadaniu sołectwa²⁷. Treść większości dokumentów lokacyjnych (bo aż trzydziestu sześciu) porusza kwestię sprzedaży²⁸.

Teksty przywilejów lokacyjnych skonstruowane są w sposób jasny, zwięzły i rzeczowy. Dostrzec można, iż były one sporządzane według ściśle ustalonych zasad. Zauważalne są również podobieństwa treściowe, używano tych samych zwrotów. Można by się posunąć do twierdzenia o jednakowym brzmieniu tychże dokumentów, ale tylko jeżeli chodzi o zasadniczą treść przekazu, to znaczy fragment podający wiadomości o nadaniu wsi do lokacji, uposażeniu sołtysa, prawach i obowiązkach osadników. Oczywiście jest, że zmieniały się nazwy wsi i imiona zasadźców.

Przedstawienie charakterystyki działalności arcybiskupa na polu gospodarczym znajdujemy również w tabeli 1b. Dotyczy ona jednakże innego typu aktywności: związanej z obrotem nieruchomościami i uposażeniami. Taki typ przekazu stanowi treść dwudziestu jeden dyplomów²⁹. Podobnie jak w przypadku dokumentów lokacyjnych, często występującą czynnością prawną jest sprzedaż – sześć razy³⁰. Arcybiskup Jarosław sprzedawał zazwyczaj ziemię; tylko w jednym przypadku główną treścią przekazu jest sprzedaż budynków gospodarczych, a mianowicie młynów³¹. Pięciokrotnie arcybiskup zamieniał³², a trzykrotnie nadawał ziemię, zwłaszcza wsie³³. Odbiorcami tych dokumentów są zarówno dostojnicy kościelni, jak i instytucje, pojawiają się tu nazwy wsi, miast, sporadycznie imiona świętych w wezwaniach kościołów.

²⁶ CCD 20, 22, 34, 35-37, 39, 42, 43.

²⁷ CCD 12, 29, 33, 38, 39, 41; NKDM II 287.

²⁸ KDW II 1223; NKDM II 269, 270, 326; CCD 2, 3, 5-11, 13, 16, 17, 19-23, 25-28, 30, 31, 34-37, 42, 43; KDW III 1358, 1398, 1456.

²⁹ Zob. tabela 1b, lp.1-21.

³⁰ KDW III 1296, 1359, 1374, 1500, 1633; CCD 44.

³¹ KDW III 1374.

³² KDW III 1345, 1375, 1482, 1499, 1682.

³³ ZDKiDK I 47,54; KDW III 1406, 1410, 1552.

Omawiana tabela sygnalizuje również kwestie dziesięcenne, występujące w dziesięciu dyplomach³⁴. Ten rodzaj uposażenia dotyczył kościołów. Dziesięciny były bowiem nadawane bądź przysądzane na rzecz utrzymania kościołów i ich proboszczów.

Tabela 1c. przedstawia dokumenty będące wynikiem działalności fundacyjnej Jarosława Bogorii. Nie była ona jednakże zbyt częsta. Tylko dwa dyplomy dotyczą erekcji kościołów parafialnych³⁵, trzy zaś erekcji ołtarzy w już istniejących kościołach³⁶. Z faktu powstania tak małej liczby dokumentów erekcyjnych można wnioskować, że wnoszenie nowych świątyń bądź uposażanie istniejących nie było sprawą tak absorbującą arcybiskupa, jak na przykład lokacje. Kwestie fundacyjne mogły być uregulowane już wcześniej przez poprzedników Jarosława Bogorii. Trudno dziś obiektywnie ocenić niewielkie zaangażowanie arcybiskupa w rozbudowę struktur kościelnych na podległym mu terenie.

Z przedstawionej tabeli można wnioskować, iż treścią owych dokumentów jest nie tylko erekcja kościoła lub ołtarza, ale także ich dotacja. Obiekty erygowane uposażane były zazwyczaj poprzez przyznanie dziesięciny lub dochodów płynących z użytkowania budynków gospodarczych. W tego typu dokumentacji pojawiają się zawsze imiona świętych, ku czci których erygowano dany obiekt, nazwa miejscowości, w której kościół czy ołtarz powstanie, oraz nazwy miejscowości zobowiązanych do dotowania nowopowstających świątyń.

O dokumentach statutowych informuje tabela 1d. Właściwie można uznać, że Jarosław Bogoria jest autorem statutu z 1349 r.³⁷ Drugi zaś jest transumptem wydanych wcześniej statutów³⁸. W tym wypadku z całą pewnością możemy stwierdzić, że nie było potrzeby wystawiania większej liczby przekazów tego typu. Jest to spowodowane faktem istnienia statutów Kazimierza Wielkiego: wiślickiego (małopolskiego) i wielkopolskiego, autorstwa Jarosława Bogorii (por. informacje wstępne). Uporządkowały one w dużym stopniu wiele spraw kościelnych.

W tabeli 2. umieszczono dokumenty, które ze względu na zróżnicowanie tematyczne trudno zaklasyfikować do wcześniej wymienionych grup. Zostały one przedstawione w porządku chronologicznym. W tabeli tej zamieszczono

³⁴ ZDKiDK I 47, 54; NKDM II 282; KDW III 1357, 1406, 1410, 1482, 1499, 1552, 1682.

³⁵ KDW III 1339, 1611.

³⁶ KDW III 1293, 1387, 1388.

³⁷ KDW III 1349.

³⁸ KDW III 1350.

wszystkie dokumenty sądowe³⁹, listy⁴⁰ i mandaty⁴¹. Za sądowe uznaliśmy te dyplomy, których treść dotyczy rozstrzygnięcia sporu, zawarcia umowy, wydania wyroku, przyznania prawa do obsadzania godności kościelnych, a także dekrety. Wyjątkiem jest przekaz informujący o udzieleniu dyspensy księciu Siemowitowi i jego żonie Eufemii, którzy zawarli małżeństwo w trzecim i czwartym stopniu pokrewieństwa⁴².

Wśród dokumentów umieszczonych w wyżej wymienionej tabeli możemy wyróżnić dwa listy⁴³. Pierwszy z nich adresowany jest do Stanisława, archidiacona kurzelowskiego, drugi zaś, który jest listem specjalnego rodzaju, mandatem, do biskupa płockiego Stanisława. Za mandat możemy uznać taką formę przekazu, która dotyczy wykonania jakiejś czynności, zazwyczaj jednoznacznej. Stąd w omawianym dokumencie mamy nakaz uwolnienia od ekskomuniki Stefana, wojewody Siemowita, księcia mazowieckiego. Pozostałe dokumenty umieszczone w tabeli można uznać za poświadczeniowe. Są to pokwitowania⁴⁴, publiczne oświadczenia⁴⁵, zatwierdzenia ugody bądź umowy⁴⁶.

³⁹ KDKK I 175,225; NKDM II 283, 291; KDW III 1403, 1569, 1655, 1697, 1699.

⁴⁰ KDW III 1329, 1697.

⁴¹ KDW III 1697.

⁴² NKDM II 283.

⁴³ KDW III 1329, 1697

⁴⁴ KDW III 1312.

⁴⁵ KDW III 1321, 1445; CCD 24.

⁴⁶ KDW III 1521, 1655; CCD 32.

Tabela 1. Dokumenty według czynności prawnej

a) Lokacje wsi, sprzedaż i nadanie sołectw

Lp.	Typ dokumentu	Miejsce Publikacji	Data i miejsce wydania	Nazwa wsi	Lokacja wsi na prawie niemieckim		Sprzedaż sołectwa	Nadanie sołectwa	Przeniesienie wsi z prawa polskiego na niemieckie
					średzkie	chelmińskie			
1.	dyspozytywny	NKDM II 262 KDW II 1230	1343 Gniezno	Chruslin	+		Błażej		-
2.	dyspozytywny	NKDM II 269	1345, b.m.	Kocierzowice, Rozyce	+		Piotr Adamowic		-
3.	dyspozytywny	NKDM II 270	1345, b.m.	Byczki	+		Mirosław Michałowic		-
4.	dyspozytywny	CCD 2	28 IV 1345 Gniezno	Bąków, Giżyc, Słonowo	+	pod nazwą Bąków	Janusz z Pszczewa		-
5.	dyspozytywny	CCD 3	29 X 1345 Łowicz	Kompina, Zabostów	+	pod nazwą Kompina	Jan syn Benka z Łowicza		-

6.	dyspozytywny	CCD 5	12 VII 1346 Łowicz	Borzysław, Modrzew, Reczul	+ pod nazwą Borzysław		Stefan, syn Andrzeja		-
7.	dyspozytywny	NKDM II 286	1347, b.m.	Mokra	wieś była już wcześniej lokowana		brak infor- macji		-
8.	dyspozytywny	NKDM II 287	1347, b.m.	Chlebów	+			Żelko	-
9.	dyspozytywny	CCD 6	15 II 1347 Łowicz	Trzciniac (później Skoczykło- dy)	+		Marcin		-
10.	dyspozytywny	CCD 7	11 II 1348 Gniezno	Błonie, Mi- łochniewice	+ pod nazwą Błonie		Radomir, zwany Piąt- kowiannem		-
11.	dyspozytywny	CCD 8	14 V 1348 Gniezno	Gzów, Pa- cierzewice	+ pod nazwą Łupia		Stasiek(-ko)		-

12.	dyspozytywny	CCD 9	27 X 1348 Łowicz	Zagroba, Jasień	+		Adam, syn Rzędziana	-
13.	dyspozytywny	CCD 10 NKDM II 308	14 I 1351 Gniezno	Retki, Duplice (Mate)	+		Janusz zwany Łowczym	-
14.	dyspozytywny	CCD 11	1 VIII 1351 Łowicz	Bobrowa	+		Jan, syn Wawrzyńca	-
15.	dyspozytywny	CCD 12	15 IV 1352 Kalisz	Złota	wieś była już wcześniej lokowana		-	Piotr, syn Mikołaja z Brzeźcia
16.	dyspozytywny	CCD 13	19 IV 1352 Kalisz	Stroniewice	+		Paweł	-
17.	poświadcze- niowy	CCD 14	26 IV 1353 Gniezno	Bogoria	wieś była już wcześniej lokowana		-	-

18.	dyspozytywny	CCD 15	16 XII 1353 Grzegorzew	Pieczew	wieś była już wcześniej lokowana	–	–	–
19.	dyspozytywny	NKDM II 326	1353, b.m.	Krężce	brak informacji	Miroslaw, Milek(-ko), Grzegorz, synowie Aleksego	–	–
20.	dyspozytywny	CCD 16	3 III 1354 Chruszlin	Łażniki, Wysokienice	+	Wojciech, syn Adama	–	–
21.	dyspozytywny	CCD 17	21 VII 1354 Łowicz	Podgórzyce wraz z zarobkami Kłopotowo	+	Bogusław z Pszczewa, syn Otona z Gałku	–	–
22.	poświadczeniowy	CCD 18	30 VIII 1354 Łowicz	Duplice	wieś była lokowana na prawie średzkim w roku 1334 za pontyfikatu arcybiskupa Janisława	za pontyfikatu Jarosława Bogorii, sołtysiem był Tomasz, syn Floriana	–	–
23.	dyspozytywny	CCD 19	4 VII 1355 Lnisno	Czatolin	+	Stanisław, syn Świętosława	–	–

24.	dyspozytywny	CCD 20	VII 1355 Gniezno	Kocewia	+		Tomasz, syn Wojślawa		+
25.	dyspozytywny	CCD 21	4 VIII 1356 Gniezno	Łagów	+		Bartłomiej, syn kmiecia Strzeszka z Pszczono- wa		-
26.	poświadcze- niowo- -dyspozytywny	KDW III 1356	22 IV 1357 Gniezno	Brudzewo, Bischoffs- wald (Gęba- rzew)	brak informacji		-		-
27.	poświadcze- niowy	KDW III 1358	26 IV 1357 Gniezno	dwie wsie o nazwie Siadków	brak informacji		Piotr, wła- ściciel Maszkowic		-
28.	dyspozytywny	CCD 22	8 VI 1357 Łowicz	Bednary	+		Staszo, syn Jana z Kompiny		+
29.	dyspozytywny	CCD 23	9 VI 1357	Domanewi- ce	+		Olbracht, syn Jana, sędziego z Łowicza		-

30.	dyspozytywny	CCD 25	25 VII 1358 Gniezno	Domkowice	+		Jan, mieszczanin łowicki		-
31.	dyspozytywny	KDW III 1398	11 II 1359 Brześć	Wawrzysz- kowo		+	Tomasz z Radzimina		-
32.	dyspozytywny	CCD 26	13 III 1359 Turek	Makowiska	wieś była lokowana na prawie średzkim		Jakub, syn Juliana z Rzaśni		-
33.	dyspozytywny	CCD 27	30 XI 1359 Grzegorzew	Chojna	+		Tomasz, syn Morzęty		-
34.	dyspozytywny	CCD 28	15 VIII 1360 Łowicz	Mikołajewi- ce (później Gagołin)	+		Mikołaj, syn Jana z Kompiny		-
35.	dyspozytywny	CCD 29	25 XI 1360 Łowicz	Goleńsko	+			Paweł, syn Jana z Małszyc	-

36.	dyspozytywny	KDW III 1456	28 VI 1361 Łowicz	Tum	wieś była lokowana na prawie średzkiem; uwol- niona od jurysdykcji dostojników kościel- nych	Jan, syn Mi- łostawa		-
37.	dyspozytywny	CCD 30	12 IX 1362 Uniejów	Gruczno (koło Świe- cia na Pomorzu)	+	Maciej, syn Wojciecha		-
38.	dyspozytywny	CCD 31	26 II 1363 Łowicz	Wojciecho- wa Wola	+	Wojciech, syn Jana ze Strugienic		-
39.	dyspozytywny	CCD 33	3 III 1365 Łowicz	Rzaśnia (później Rzaśno)	+		Jan	-
40.	dyspozytywny	CCD 34	25 VIII 1365 Łowicz	Mysłakowi- ce (później Mysłaków), Janowice	+	Janko, syn Marcina, zwanego Nogawką		+
41.	dyspozytywny	CCD 35	8 XII 1365 Grzegorzew	Kielczew	+	Piotr, syn kmięcia Sie- dlona z Krzykosów		+

42.	dyspozytywny	CCD 36	22 II 1366 Łowicz	Mąkolice	+		Paweł, syn Wawrzyńca	+
43.	dyspozytywny	CCD 37	28 II 1366 Łowicz	Pszczonów	+		Tomaszek, syn Wojcie- cha	+
44.	dyspozytywny	CCD 38	21 X 1366 Łowicz	wieś i kopal- nia rudy Belchów	+		Godek(-ko), podkomo- rzy arcyb- skupa Jaro- sława	-
45.	dyspozytywny	CCD 39	12 XI 1366 Grzegorzew	Lisiewice	+		Michał, syn Piotra	+
46.	poświadczeniowy	CCD 40	1 IX 1367 Mąkolice	Żurawice (później Guźnia)		wieś była lokowana na prawie średzkim	za pontyfikatu Jarosława Bogorii, sołtysiem był Uby- sław, syn Grzegorza	-
47.	dyspozytywny	CCD 41	29 III 1368 Żnin	Sromów	+		Paweł, zwany Srom	-

48.	dyspozytywny	CCD 42	14 IV 1369 Łowicz	Strugienice	+		Domasław, syn Przybyława		+
49.	dyspozytywny	CCD 43	1370, Łę- czyca	Rzuchów	+		Kwiryn ze Sgipidto		+
Razem					36	2	36	7	9

b) Obrót nieruchomościami i uposażeniami

Lp.	Typ dokumentu	Miejsce publikacji	Data i miejsce wydania	Ziemia i inne nieruchomości; dziesięć		
				Przedmiot transakcji	Rodzaj czynności prawnej	Treść dokumentu
1.	dyspozytywny	CCD 1	9 VII 1343, Kalisz	ziemia	powiększenie uposażenia	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, powiększa uposażenie rektora parafii Staw, erygowanej przez arcybiskupa Janisława w 1341 r.
2.	dyspozytywny	CCD 4	1 II 1346, Opatówek	ziemia	przysądzenie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, przysądza parafii Staw przynależność parafialną czterech wsi.
3.	dyspozytywny	ZDK i DK I 47	5 V 1347, Gniezno	dziesięcina	nadanie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nadaje kościołowi św. Jerzego na zamku krakowskim, dziesięć z szesnastu imiennie wyszczególnionych wsi.
4.	dyspozytywny	NKDM II 282	30 VI - 6 VII 1347, Lnisno	dziesięcina	przysądzenie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, przysądza klasztorowi jeżowskiemu prawo pobierania dziesięć powyżej wymienionych wsi.
5.	dyspozytywny	KDW III 1296	26 VI 1350, Gniezno	ziemia	sprzedaż, zamiana	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zamienia część terytorium należącego do żobniera Stranczka, z częścią terytorium Marzenina i sprzedaje kancelarii kościoła gnieźnieńskiego.

6.	dyspozytywny	ZDK i DK I 54	3 II 1355, Gniezno	dziesięcina	nadanie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nadaje kościółowi parafialnemu w Januszewicach dziesięć z tej wsi.
7.	dyspozytywny	KDW III 1345	23 X 1356, Kwieciszewo	ziemia	zamiana	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nakazuje Klemensowi, archidiaconi uniejowskiemu, dokonać zamiany wsi Gębarzewo i Brudzewo, na wieś Dąbrowa, własność Winrycha de Kniprode.
8.	poświadczeniowy	KDKK I 208	12 I 1357, Kalisz	ziemia	zaświadczenie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zaświadcza, że od Piotra, niegdyś biskupa krakowskiego otrzymał wieś Zastów we władanie, na okres swego życia.
9.	dyspozytywny	KDW III 1357	24 IV 1357, Gniezno	ziemia, dziesięcina	przysądzenie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, przekazuje dziesięć z niektórych wsi swoich dóbr biskupich dla kościoła parafialnego w Chomiąży, który właściciel tej wsi Mikołaj ufundował i uposażył, dołącza do kościoła w Chomiąży wsie: Chomiąża i Grzmiąca.
10.	dyspozytywny	KDW III 1357	26 IV 1357, Gniezno	ziemia	sprzedaż	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, sprzedaje własność kościoła swego, zwaną Gruszczyn, Januszowi, dziekanowi krakowskiemu.
11.	dyspozytywny	KDW III 1374	30 I 1358, Gniezno	nieruchomość: młyny	sprzedaż	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, sprzedaje dwa młyny w mieście Żnin Janowi i jego synowi Marciniowi.

12.	dyspozytywny	KDW III 1375	1 II 1358, Gniezno	ziemia	zamiana	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zamienia własność swojego Kościoła za własność wojewody kujawskiego Wojciecha.
13.	dyspozytywny	KDW III 1406	28 VIII 1359, Gniezno	dziesięcina	nadanie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nadaje klasztorowi w Byszewie dziesięciny z 200 łanów położonych w kasztelani naklejskiej, w rekompensacie za 30 marek groszy przyjętych przez Jarosława na skarb kościoła gnieźnieńskiego.
14.	dyspozytywny	KDW III 1410	19 XI 1359, Grzegorzew	dziesięcina	nadanie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nadaje klasztorowi w Mogilnie dziesięciny ze wsi Wola; odmawia temu kościołowi sześciu młynów we wskazanej wsi.
15.	dyspozytywny	KDW III 1482	19 I 1362, Łęczyca	dziesięcina	zamiana	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zamienia dziesięcinę ze wsi Dąbrówka na dziesięcinę dla klasztoru w Trzemesznie ze wsi Podgórzycze.
16.	dyspozytywny	KDW III 1499	16 VIII 1363, Gniezno	dziesięcina	zamiana	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, powierza dziesięciny ze wsi Chwalibogowo, które należały do ołtarza bł. Maryi Panny w kościele katedralnym, były płacone na rzecz utrzymania ołtarza św. Mikołaja w kaplicy, którą wybudował Franczko z Cerekwicy w kościele katedralnym, za które dziesięciny oddaje ołtarzowi poświęconemu bł. Maryi dziesięciny ze wsi Wiewiórczyn.
17.	poświadczeniowy	KDW III 1500	30 VIII 1363 Nakło	ziemia	sprzedaż	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, potwierdza sprzedaż środka wsi Wierznowice, dokonanej przez Lutka i brata Tomasza, na rzecz klasztoru w Byszewie.

18.	dyspozytywny	KDW III 1552	15 XI 1365, Żnin	dziesięcina	nadanie	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nadaje kościółowi w mieście Kocyna, dziesięć ze wsi Dobieszewo.
19.	dyspozytywny	KDW III 1633	24 IV 1370, Gniezno	ziemia	sprzedaż	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, sprzedaje wójtostwo w mieście Kamień, Hermanowi zwanemu Templin (Tum)
20.	dyspozytywny	CCD 44	1 VIII 1372, Łowicz	ziemia	sprzedaż	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, sprzedaje sołtysowi Fałkowi drugi łan wolny w Trzebieszowie.
21.	dyspozytywny	KDW III 1682	5 II 1373, Kwicziszewo	dziesięcina	zamiana	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zamienia dochód z młynów we wsi Kwicziszewo, który przeznaczył na utrzymanie ołtarza w kościele katedralnym gnieźnieńskim, erygowanym ku czci św. Mikołaja na dziesięcinę ze wsi Niedźwiady, należąca do jego uposażenia.

c) Erekcje świątyni i ołtarzy

Lp.	Typ dokumentu	Miejsce publikacji	Data i miejsce wydania	Obiekt erygowany	Miejscowość	Forma dotacji	Treść dokumentu
1.	dyspozytywny	KDW III 1293	26 III 1350, Gniezno	Ołtarz ku czci NMP i św. Stanisława	Gniezno (kościół katedralny)	przynajmniej dziesięć zbrozowych, podatków z dochodów arcybiskupich we wsiach: Kępokowo, Uściecin, Sokolniki (podatek piętynny), Marszewo (zbrozowy)	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński do- tuję ołtarz ku czci NMP i św. Sta- niława w kościele katedralnym gnie- źnieńskim
2.	dyspozytywny	KDW III 1339	11 IV 1356, Kraków	Kościół parafialny ku czci Wszechmogącego Boga, NMP, świętych apostołów: Szymona i Judy	Janków	przynajmniej dziesięć z wsi nale- żących do majątku biskupiego: Budziślawa i Kożuszkowa; połą- czenie wsi Janków i Welna jako parafia kościoła	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, kościół parafialny we wsi Janków funduje i dotuje.
3.	dyspozytywny	KDW III 1387	30 VII 1358, Gniezno	Ołtarz ku czci NMP i św. Jana Ewangelisty	Gniezno (kościół katedralny, kaplica wybudowana przez Jana, dziekana gnieźnieńskiego)	przynajmniej czynszu z młynów Kwieciszewa	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, do- konał erekcji nowego ołtarza w ka- plicy, którą ufundował Jan, dziekan gnieźnieński w kościele katedralnym oraz na utrzymanie tegoż ołtarza sprze- daje wymienionemu Janowi czynsz z młyna miasta Kwieciszewa.
4.	dyspozytywny	KDW III 1388	30 VII 1358, Gniezno	Ołtarz ku czci św. Marcina	Gniezno (kościół katedralny, scholastryka gnieźnieńskiego)	przynajmniej czynszu z użytkowania młynów miasta Kwieciszewa	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, w kaplicy Kieleca, scholastryka gnie- źnieńskiego, eryguje ołtarz ku czci św. Marcina w kościele katedralnym i uposaża go dochodami z młynów miasta Kwieciszewa.
5.	dyspozytywny	KDW III 1611	13 IV 1369, Łowicz	Kościół parafialny ku czci św. Boga i św. Maryi Panny; był już wcześniej utun- dowany przez Mikołaja, dziekana kieleckiego	Kłodno	przynajmniej dziesięć z wsi: Kłodno, Brudnowo, Bukowiec	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, uposaża kościół parafialny ufundowa- ny przez dziekana kościoła w Kiel- cach, Mikołaja, i ustanawia jego parafia.

d) Dokumenty statutowe

Lp.	Typ dokumentu	Miejsce publikacji	Data i miejsce wydania	Problematyka przekazu; rodzaj spraw
1.	dyspozytywny	KDW III 1349	8 I 1357, Kalisz	<p>STATUTY DLA KOŚCIOŁA POLSKIEGO:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyżsi duchowni czyli kanonicy kościoła katedralnego, prałaci, altarzyści, wikariusze są zobowiązani wchodzić do kościoła w komzach. 2. Odnośnie do obowiązków wyższych duchownych. 3. Prałaci i kanonicy mają odprawiać msze św. za duszę współbraci swoich. 4. Dla prezbiterów, którzy odprawiają liczne msze. 5. Dla tych, którzy w kościele kolegiackim godzinę śpiewem przepłatają. 6. Aby archidiaconi i ich pomocnicy nie ośmielali się wymuszać pieniędzy od poddanych. 7. Aby żaden prezbiter nie utrzymywał konkubiny. 8. Przepisy dla sołtysów. 9. Aby tajemnicy sekretnych transakcji nienaruszenie przestrzegać. 10. Dla rabusiów dóbr kościelnych. 11. O dobrach duszpasterzy. 12. O rozdzielaniu dziesięcin.
2.	poświadczeniowy (transsumpt stat- tów synodalnych)	KDW III 1350	10 I 1357, Kalisz	<p>Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, na prośbę biskupów wrocławskich transsumuje statuty synodalne wydane przez: Fałka, arcybiskupa gnieźnieńskiego, 3 VII 1233; Jakuba, archidiacona leodyjskiego, 10 X 1248, na konsylium wrocławskim; Fałka, arcybiskupa gnieźnieńskiego 14 X 1257, na synodzie w Łęczycy; Janusza, arcybiskupa gnieźnieńskiego z 17 IX 1262, w Sieradzu; Gwidona prezbitera kardynałskiego, 2 II 1267, na konsylium wrocławskim; Janusza, arcybiskupa gnieźnieńskiego ok. r. 1271 w Kamieńcu; Jakuba, arcybiskupa gnieźnieńskiego 6 I 1285 na synodzie w Łęczycy; 14 X 1290 na synodzie gnieźnieńskim; Janisława, arcybiskupa gnieźnieńskiego, z 19 II 1326 w Uniejowie.</p>

Tabela 2. Dokumenty o zróżnicowanej tematyce – sądowe, listy, mandaty

Lp.	Typ dokumentu	Miejsce publikacji	Data i miejsce wydania	Treść (problematyka) dokumentu
1.	dyspozytywny	KDWM II 1223	8 VII 1343, Kalisz	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, biskupi: Mateusz, wrocławski; Jan, poznański; Klemens, płocki, udzielają ogólnego odpuszczenia wszystkich krzywd i niesprawiedliwości, które zostały wyrządzone ich kościołom przez Zakon Krzyżacki, podczas wojny między wymienionym Zakonem a Królestwem Polskim.
2.	sądowy	KDKK I 175	14 XI 1343, Kraków	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, wydaje dekret o dziesięcinach od nowizn na gruntach Biecza i Żmigrodu.
3.	sądowy	NKDM II 283	8 VII 1347, Lnisno	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, udziela dyspensy księciu Siemowitowi i jego żonie Eufemii, którzy zawarli małżeństwo w trzecim i czwartym stopniu pokrewieństwa.
4.	sądowy	NKDM II 291	24 VI 1348, Łęczyca	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, rozsądza spór między Władysławem, księciem łęczyckim i dobrzyńskim, a Klemensem, biskupem płockim.
5.	poświadczeniowy	KDWM III 1312	31 VIII 1352, Łowicz	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, kwituje Wojciechowi, biskupowi poznańskiemu sumę dziesięciny czteroletniej, nałożonej przez Stolicę Apostolską na prowincję polską, mającą być podzieloną pomiędzy Stolicę Apostolską i króla.

6.	poświadczeniowy	KDW III 1321	20 VIII 1353, Pyzdry	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, publicznie oświadcza, że Andrzej, kasztelan kaliski wraz z Albertem, biskupem i kapitułą poznańską, uporządkował rachunki wsi Góra.
7.	dyspozytywny	KDW III 1322	25 IV 1354, Gniezno	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, ogranicza liczbę prebend swojego kościoła, określa ich podział i obowiązki prebendariaży.
8.	dyspozytywny list	KDW III 1329	3 II 1355, Łowicz	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, ustanawia Stanisława, archidiakona kurzełowskiego, subkolektorem dziesięciny w archidiakonacie.
9.	poświadczeniowy	CCD 24	10 XI 1357, Łowicz	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, oświadcza, iż w jego obecności i za jego zgodą, Miłko, sołtys wsi arcybiskupstwa Czemniew (potem Karsznice) w ziemi łowickiej (lokowanej na prawie średzkim przez arcybiskupa Janisława lub Jakuba), zrezygnował z tegoż sołectwa na korzyść swojego wnuka, Andrzeja.
10.	dyspozytywny	KDW III 1399	11 II 1359, Brześć	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, przyznaje klasztorowi w Strzelnie dwie marki groszy od kmieci wsi Wola, mające być przyjęte w wyszczególnionych latach.
11.	sądowy	KDW III 1403	17 V 1359, Skierniewice	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zawiera umowę z Siemowitem, księciem Mazowsza, co do niektórych sporów, jakie zachodzą między dobrami Kościoła, a ziemiemi wymienionego księcia.

12.	dyspozytywny	KDW III 1429	28 IV 1360, Gniezno	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, przyznaje Kietczowi, scholastykowi gnieźnieńskiemu, trzy łany pola i jedną karczmę we wsi kaptuły, które to dobra wspomniany Kietcz odkupił i dał kaplicy św. Wawrzyńca w kościele katedralnym, przez tego samego wybudowaną.
13.	poświadczeniowy	KDW III 1445	27 IX 1360, Kwieciszewo	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, publicznie oświadcza, że klasztor w Byszewie wywiązał się ze spłaty sześćdziesięciu marek groszy, dla odbudowy kościoła gnieźnieńskiego.
14.	sądowy	KDKK I 225	6 XI 1361, Wieliczka	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, wydaje wyrok rozjemczy, łagodzący pewne spory o placenie dziesięć i zachowanie interdyktu kościelnego, między Bodzantą, biskupem krakowskim i Kazimierzem, królem Polski.
15.	poświadczeniowy	KDW III 1521	8 V 1364, Gniezno	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zatwierdza ugodę zawartą między Janem, opatem z Łądu, a Szymonem, plebanem z Łądku, w sprawie pewnych pól koło wsi Dolany.
16.	poświadczeniowy	CCD 32	1 IX 1364, Witów	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, na prośbę Wojciecha, opata norbertanów z Witowa i Świętosława, rektora kościoła parafialnego w Milejowie (patronatu opactwa witowskiego, lecz własności cystersów z Sulejowa), zatwierdza zawartą pomiędzy wymienionymi umowę o missalia w naturze (z Milejowa, Cekanowa, Krzyżanowa i Łazów).
17.	sądowy	KDW III 1569	16 III 1367, Opatów	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, rozstrzyga spór pomiędzy rąjcami miasta Kalisza i prepozytem św. Maryi, Świętosławem, o zapłatę dziesięciny.

18	dyspozytywny	KDW III 1598	12 V 1368, Gniezno	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nakazuje, aby przestrzegać arbitrażu w sprawie rozgraniczenia wybranych diecezji gnieźnieńskich i poznańskich.
19.	poświadczeniowy	KDW III 1631	16 III 1370, Żnin	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, zatwierdza podział dochodów kościoła parafialnego, którego dokonali między sobą Andrzej i Dobiesław, rektorzy tegoż kościoła.
20.	sądowy	KDW III 1655	24 XII 1371, Gniezno	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, oświadcza, że nie uwzględni apelacji przeciwko jego decyzji, wniesionej przez brata Jana z klasztoru w Łądzie, w imieniu Piotra prezbitera, w sprawach dotyczących kościoła parafialnego miasta Łądek.
21.	sądowy mandat, list	KDW III 1697	13 II 1374, Łowicz	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, nakazuje Stanisławowi, biskupowi płockiemu, aby uwolnił od ekskomuniki Stefana, wojewodę Siemowita, księcia mazowieckiego.
22.	sądowy	KDW III 1699	7 III 1374, Grzgorzewo	Jarosław, arcybiskup gnieźnieński, przyznał prawo do obsadzenia godności kościoła w Łąkoszynie (<i>ius patronatus</i>) konwentowi z Trzemeszna, wbrew petycji Stefana, dziedzica tejże wsi.

ANALIZA MATERIAŁU ANTROPONIMICZNEGO

1. *Imiona*

Staropolskie imiennictwo osobowe w okresie średniowiecza uległo głębokiemu przeobrażeniu. W początkach swego istnienia język polski miał własny, rodzimy system nazywania osób odziedziczony z epoki prasłowiańskiej. Na system ów składały się: a) podstawowe imiona złożone, dwuczłonowe, wyrażające jakąś dodatnią cechę, pomyślną wróżbę czy życzenie, b) pochodzące od imion złożonych formy skrócone i pieszczotliwe, c) imiona jednoczłonowe, odapelatywne⁴⁷.

Był to system jednoimienny, tzn. jedno imię reprezentowało osobę i wystarczało do jej identyfikacji. Miana te opierały się na wierze w magiczną moc słowa, musiały zatem być dla użytkowników zrozumiałe. Najznacniejszą część imiennictwa staropolskiego stanowią imiona dwuczłonowe o charakterystycznej budowie słotwórczej⁴⁸.

Zachowane w staropolskich imionach dwuczłonowych leksemy odzwierciedlają pewne aspekty życia duchowego Słowian, system wartości, uczucia i wierzenia, elementy życia wspólnotowego w warunkach pokoju i wojny. Uderza abstrakcyjny charakter tej leksyki ze znikomą liczbą rzeczowników konkretnych, jak nazwy pokrewieństwa, np. *brat*, *wuj*, oraz (z punktu widzenia normy współczesnej) obecność licznych archaizmów⁴⁹. W badanych dokumentach możemy wyróżnić następujące imiona dwuczłonowe: *Bogu-sław* (13 razy), *Borzy-sław* (1), *Broni-sław* (5), *Dadz-bog* (1), *Dobie-sław* (1), *Dobro-gost* (2), *Doma-sław* (1), *Gniewo-mir* (1), *Kazi-mir* (8), *Miło-sław* (1), *Mir(o)-sław* (2), *Nie-mierza* (1), *Przed-sław* (23), *Przyby-sław* (2), *Rado-mir* (1), *Rad(o-st)* (1), *Sam-bor* (1), *Stani-sław* (6), *Stoj-gniew* (1), *Spyci-mir* (1), *Święc-sław* (1), *Święto-mir* (8), *Świeto-pelk* (1), *Święto-sław* (2), *Tomi-sław* (5), *Uby-sław* (1), *Włady-sław* (1), *Włodzi-mir* (1), *Więce-sław* (6), *Woj-sław* (1), *Siemo-wit* (3), *Zby-lut* (1), *Zby-gniew* (2) [Malec, Ssnoid, 65-78].

Imiona dwuczłonowe były często skracane dla wygody bądź wyrażenia ekspresji. Powstawały za pomocą różnych formantów (prostych i komponowanych): *Bodzęta* (1) : *Bodze-por*; *Brosław* (1) : *Broni-sław*; *Budek(-ko)* (1) : *Budzi-woj*; *Chwał* (2) : *Bogu-chwał*; *Dziwisz* (2) : *Dziwi-gor*, *Dziwi-sław* (wtórnie polski i czeski odpowiednik imienia *Dionizy* Ic 209); *Fałek(-ko)* (3) : *Bogu-chwał*; *Go-*

⁴⁷ M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994, s. 5.

⁴⁸ *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślakowa, t. I, Warszawa 2002, s. 298.

⁴⁹ Tamże, s. 299.

dek(-ko) (1) : *Godzi-sław*; *Lutek(-ko)* (3) : *Luto-gniew*, *Luto-mir*, *Zby-lut*; *Milek (-ko)* (2) : *Miło-sław*; *Morzęta* (1) : *Morzy-sław*; *Mroczek(-ko)* (2) : *Mroczy-sław*; *Siedlon* (1) : *Siedle-wit*, *Siedle-mir*, *Siodło-gost*; *Stanek(-ko)* (1), *Stasiek(-ko)* (1) : *Stanisław*; *Strzeszek* (1) : *Strzeży-sław*; *Swędek(-ko)* (1) : *Świętosław*; *Warszo* (1) : *Warci-sław*; *Żelko* (1) : *Żeli-bor*, *Żeli-mysł*, *Żeli-gost* [Malec, Ssnoid, 65-77].

Imiona te są genetycznie hipokorystycznymi formami nacechowanymi emocjonalnie, używanymi zazwyczaj w kontaktach nieoficjalnych. Fakt występowania ich w dokumentach odzwierciedla ówczesny zwyczaj dopuszczający takie formy jako oficjalne⁵⁰.

Poza imionami dwuczłonowymi i ich skröczeniami występowały również jednoczłonowe imiona odapelatywne. W badanych dokumentach tego typu imion jest najmniej. Mogły to być formacje typu przezwiskowego, charakteryzujące swych nosicieli za pomocą epitetu czy metafory. Mogły to być też imiona „dobrej wróżby” lub też „imiona ochronne”, mające za zadanie zmylić demony, odwrócić od dziecka nieprzyjazne moce, związane z rodzimym słownictwem, obyczajem i dawnymi wierzeniami⁵¹. Można tu wyróżnić następujące miana: *Beldo?* (1), *Kielcz* (21), *Kliczek (-ko)* (1), *Prędota* (1), *Tyczek(-ko)* (1), *Wirzbiąta* (1).

Wraz z przyjęciem chrześcijaństwa miana słowiańskie wszystkich typów zaczęły ustępować miejsca imionom chrześcijańskim. Wprawdzie spotykane są dość powszechnie imiona słowiańskie, co potwierdza dotychczasowa prezentacja nazw własnych występujących w analizowanych dokumentach, ale w stosunku do imion chrześcijańskich stanowią one już wtedy mniejszy procent. Imiona chrześcijańskie są swoistego rodzaju kategorią antroponimiczną, którą można wyodrębnić w okresie średniowiecza ze względu na motywację religijną tychże mian związaną z kultem świętych (zwyczaj nadawania imion świętych na chrzcie). Imiona te rozpowszechniły się zwłaszcza w XIV stuleciu. Podstawowy ich trzon stanowią imiona biblijne (hebrajskie i aramejskie). Poza Biblią głównym źródłem imion chrzestnych były imiona świętych starochrześcijańskich pochodzenia greckiego i łacińskiego⁵². Do imion często w Polsce używanych, a więc najpopularniejszych, należą też imiona świętych średniowiecza z pochodzenia łacińskie, łacińsko-greckie oraz liczne pochodzenia germańskiego. Powyższe imiona chrześcijańskie przedstawia tabela 3.

⁵⁰ M a k a r s k i, *Antroponimia*, s.155.

⁵¹ M a l e c, *Imiona*, s. 6.

⁵² Tamże, s. 8.

Tabela 3. Imiona chrześcijańskie

Imię	Geneza imienia	Dokumenty	Liczba
Adam	hebrajskie, biblijne Ic 177	CCD 9, 16, 29, 30, 39, KDW III 1500, 1611, NKDM II 182, 283	9
Aleksy	greckie Ic 181	NKDM II 326	1
Ambroży	greckie Ic 181	CCD 8	1
Andrzej	greckie, biblijne Ic 183	CCD 5, 24, 27, KDW III 1321, 1482, 1500, 1631	7
Arnold	staro-wysoko-niemieckie Ic 187	CCD 28, 29, 41, KDW III 1312, 1329, KDKK I 175	6
Bartłomiej	aramejskie, biblijne Ic 194	CCD 17, 19, 21, 26, 34, KDW III 1398, 1399	7
Benedykt	łacińskie Ic 197	CCD 2, KDW II 1223, KDW III 1410	3
Błażej	łacińskie Ic 200	CCD 14, KDW II 1230	2
Damian	łacińskie Ic 205	CCD 3, 5, 25, KDW III 1312, 1321, 1387	6
Dionizy	greckie Ic 209	CCD 5, KDW III 1387, 1388	3
Eufemia	greckie Ic 22	NKDM II 283	1
Filip	greckie, biblijne Ic 216	KDW III 1349, 1697	2
Florian	łacińskie Ic 217	CCD 18, KDKK I 175	2
Gabriel	hebrajskie, biblijne Ic 177	KDW III 1569	1
Gerwazy	greckie Ic 20	KDW II 1223	1
Gotart	staro-wysoko-niemieckie Ic 228	CCD 3	1
Grzegorz	greckie, biblijne Ic 228	CCD 15, 40, KDW III 1322 1398, 1399, NKDM II 326	6
Henryk	staro-wysoko-niemieckie Ic 232	KDW III 1349	1
Hugo	staro-wysoko-niemieckie Ic 235	CCD 32	1
Iwo	celtyckie lub germańskie Ic 238	CCD 1, 2, 7, 8, 9, KDW II 1230, NKDM II 283, 291, ZDKiDK I 47	9
Jacek	łac.-gr. Hyacinthus, pol. Jacek Ic 236	CCD 16, 25	2
Jakub	hebrajskie, biblijne Ic 239	CCD 3, 10, 14, 18, 21, 25, 25, KDW III 1339, 1349, 1350, 1631, 1699, NKDM II 282, KDKK I 175, 225	15
Jan	hebrajskie, biblijne Ic 243	CCD 3, 7, 8, 9, 13, 14, 18, 19, 25, 17, 28, 29, 30, 31, 33, 35, 41, KDW II 1223, KDW III 1321,	38

		1345, 1349, 1356, 1357, 1374, 1387, 1403, 1406, 1429, 1456, 1499, 1500, 1521, 1569, 1598, 1611, NKDM II 283, KDKK I 175, 208	
Janisław	derywat od im. chrz. Jan z formantem <i>-sław</i> utworzony na wzór rodzimych wyrazów złożonych Ic 153, 174, 249	CCD 1, 18, KDW III 1349, KDKK I 175	4
Janusz	derywat od im. chrz. Jan z formantem <i>-usz</i> Ic 245	CCD 2, 10, 20, KDW III 1322, 1349, 1482, 1598, 1633, 1697	9
Jarant	staro-wysoko-niemieckie Ic 188	CCD 33, 34, 36, 39, 40, 41, KDW III 1552, 1569, 1598, 1611, 1655, 1682	12
Julian	łacińskie Ic 256	CCD 26	1
Klemens	łacińskie Ic 259	CCD 30, 39, KDW II 1223, KDW III 1345, 1349, 1350, 1631, 1633, 1697, NKDM II 183, 291, KDKK I 175	12
Konrad	staro-wysoko-niemieckie Ic 261	NKDM II 291	1
Maciej	semickie, biblijne Ic 274	CCD 2, 7, 11, 15, 23, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 42, 44, KDW II 1223, 1230, KDW III 1349, 1350, 1398, 1399, 1410, 1456, 1569, 1598, 1611, 1682, 1699, ZDKiDK I 47	30
Marcin	łacińskie Ic 279	CCD 3, 5-43, KDW III 1293, 1296, 1322, 1345, 1356, 1357, 1358, 1374, 1388, 1399, 1403, 1429, 1456, 1499, 1521, 1552, NKDM II 269, 286, 326, KDKK I 225	59
Marek	łacińskie Ic 280	CCD 14, KDW III 1293, 1296, 1399	4
Michał	hebrajskie Ic 284	CCD 1, 39, KDW III 1410, NKDM II 291	4
Mikołaj	greckie Ic 285	CCD 1, 2, 3, 5, 5, 6, 10-15, 19, 21, 24-29, 31, 33, 34, 34-38, 40-42, KDW III 1293, 1296, 1322, 1350, 1356-1359, 1375, 1398, 1403, 1429, 1521, 1569, 1598, 1611, 1633, 1655, 1682, NKDM II 283, KDKK I 225, ZDKiDK I 54	53

Olbracht	staro-wysoko-niemieckie Ic 176	CCD 23	1
Otto	staro-wysoko-niemieckie Ic 296	KDW III 1356, 1357, 1358, 1359, 1374, 1375, KDKK I 175, 208, ZDKiDK I 54	10
Paweł	łacińskie Ic 303	CCD 13, 29, 36, 41, KDW III 1456, 1611	6
Piotr	greckie Ic 306	CCD 6, 9, 11, 12, 18, 20, 21, 25, 33, 35, 38, 44, KDW II 1223, KDW III 1293, 1296, 1322, 1350, 1356, 1357, 1358, 1359, 1375, 1387, 1388, 1406, 1429, 1456, 1655, NKDM II 269, 282, KDKK I 175, 208, ZDKiDK I 54	33
Prokop	greckie Ic 313	CCD 19	1
Rajner	staro-wysoko-niemieckie Ic 315	KDW III 1456	1
Stanisław	słowiańskie, włączone do imion chrześcijańskich w związku z kultem św. Stanisława ze Szczepanowa Ic 323	CCD 9,19,32, KDW III 1293, 1521, 1697	6
Stefan	greckie Ic 325	CCD 5, 20, KDW III 1697, 1699	4
Szymon	hebrajskie Ic 326	CCD 3, 9, KDW III 1339, 1521	4
Sylwester	łacińskie Ic 325, polski odpowiednik semantyczny Lasota	CCD 11	1
Tomasz	aramejskie, greckie Ic 332	CCD 18, 20, 27, 37, 44, KDW III 1398, 1500, 1631, 1633	9
Urban	łacińskie Ic 336	KDW III 1456, 1697	2
Wawrzyniec	łacińskie Laurentius Ic 339	CCD 28, 36, KDW III 1429, 1631	4
Werner	germańskie Ic 341	CCD 3, NKDM II 283	2
Wincenty	łacińskie Ic 341	CCD 7, 8, 10, 18, 44, KDW II 1230, KDW III 1293, 1296, 1552, 1598, 1699 ZDKiK I 47	12
Wojciech	słowiańskie, włączone do imion chrześcijańskich w związku z kultem św. Wojciecha; łacińskie Albertus, Adalbertus, pol. Wojciech Ic 345	CCD 15, 16, 19, 21, 22, 27, 30, 31, 36, 37, 39, 40 KDW III 1293, 1312, 1321, 1322, 1345, 1356, 1357, 1375, 1398, 1406, 1410, 1633, 1682, NKDM II 282	26

Obok pełnobraźmiących imion chrześcijańskich w badanych dyplomach występują również ich formy skrócone. Są to: *Benek(-ko)* (2) : *Benedykt* Ic 198, *Dziwisz* (2), *Dytko* (1) : *Dionizy* Ic 209, *Franek(-ko)* (7) : *Franciszek* Ic 244, *Janek(-ko)* (10), *Jasiek(-ko)* (6) : *Jan* Ic 244, *Michalek(-ko)* (1) : *Michał* Ic 284, *Pieczek(-ko)* (1), *Piotrek* (1) : *Piotr* Ic 306, *Stanek(-ko)* (1), *Stasiek(-ko)* (1) : *Stanisław* Ic 323.

Skrócenia imion chrześcijańskich nie są jednak zjawiskiem częstym. Występują tylko 33 razy.

Na podstawie dotychczasowych analiz możemy stwierdzić, że najpopularniejszymi imionami chrześcijańskimi były: *Marcin* – 59 razy, *Mikołaj* – 53 razy, *Jan* – 38, *Piotr* – 33, *Wojciech* – 26. Zastanawia dość rzadkie występowanie imienia *Stanisław* – tylko 6 razy, pomimo powszechności kultu św. Stanisława ze Szczepanowa. Z imion żeńskich występuje tylko jedno *Eufemia*⁵³. Udział ilościowo-procentowy wszystkich typów nazw osobowych poświadczonych w dokumentach kancelarii arcybiskupiej przedstawia poniższa tabela nr 4.

Tabela 4. *Udział ilościowo-procentowy nazw osobowych*

	Imiona dwuczłonowe	Skrócenia imion dwuczłonowych	Imiona odapelatywne	Imiona chrześcijańskie	Skrócenia imion chrześcijańskich
Liczba	106	26	27	436	33
%	16,8	4,2	4,3	69,6	5,2

Osobną grupę nazw stanowią imiona świętych chrześcijańskich występujące w daciej dokumentów, które w związku z rytmem pracy kancelarii Jarosława Bogorii Skotnickiego były wystawiane nie tylko w święta, ale także w bliskim sąsiedztwie dnia świątecznego, zgodnie z kalendarzem kościelnym. Związek daciej przekazów z dniami, w których czczono danego świętego, przedstawia tabela 5. Tego rodzaju materiał wyznacza specyficzny nurt badań onomastycznych, dotyczących nazw świąt upamiętniających imiona osób kanonizowanych.

Tabela 5. *Imiona chrześcijańskie w daciej dokumentów*

Data wydania dokumentu	Miejsce wydania dokumentu	Miejsce publikacji	Imię świętego	Data obchodzenia święta w diecezji gnieźnieńskiej
8 lipca 1343	Kalisz	KDW II 1223	„in die beatorum Kiliani et sociorum eius martyrum”	8 lipca
28 kwietnia 1345 28 kwietnia 1360	Gniezno Gniezno	CCD 2 KDW III 1429	„in die beati Vitalis Martiris” „in die beati Vitalis Martiris”	28 kwietnia
29 października 1345 27 października 1348	Łowicz Łowicz	CCD 3 CCD 9	„in crastino beatorum Simone et Jude Apostolorum” „in vigilia Simonis et Jude Apostolorum Beatorum”	28 października

⁵³ NKDM II 283: dokument potwierdzający udzielenie dyspensy księciu Siemowitowi i jego żonie Eufemii, którzy zawarli małżeństwo w III i IV stopniu pokrewieństwa.

12 lipca 1346	Łowicz	CCD 5	„in vigilia beate Margarete virginis”	13 lipca
15 lutego 1347	Łowicz	CCD 6	„in crastino Valentini Martiris”	14 lutego
30 czerwca - -6 lipca 1347 28 czerwca 1361	Lnisno Łowicz	NKDM II 282 KDW III 1456	„infra octavas Petri et Pauli Apostolorum” „in vigilia beatorum Petri et Pauli Apostolorum”	29 czerwca
11 lutego 1348	Gniezno	CCD 7	„in crastino beate Scholastice Virginis”	10 lutego
11 lutego 1359	Brześć	KDW III 1398	„in crastino sancte Scolastice Virginis”	
11 lutego 1359	Brześć	KDW III 1399	„in crastino sancte Scolastice Virginis”	
24 czerwca 1348	Łęczycza	NKDM II 291	„in die beati Iohanes Baptiste”	24 czerwca
26 marca* 1350	Gniezno	KDW III 1293	„in crastino beati Marci evangeliste”	25 kwietnia
26 kwietnia 1350	Gniezno	KDW III 1296	„in crastino beati Marci evangeliste”	
26 kwietnia 1353	Gniezno	CCD 14	„in crastino beati Marci evangeliste”	
25 kwietnia 1354	Gniezno	KDW III 1322	„in crastino beati Marci evangeliste”	
26 kwietnia 1357	Gniezno	KDW III 1358	„in crastino beati Marci evangeliste”	
26 kwietnia 1357	Gniezno	KDW III 1359	„in crastino beati Marci evangeliste”	
16 stycznia 1351	Gniezno	CCD 10	„in crastino beati Mauri”	15 stycznia
1 sierpnia 1351 1 sierpnia 1352	Łowicz Łowicz	CCD 11 CCD 44	„in die Ad Vincula beati Petri” „Ad Vincula beati Petri Apostoli”	1 sierpnia
31 sierpnia 1352 1 września 1364 1 września 1367	Łowicz Witów Mąkolice	KDW III 1312 CCD 32 CCD 40	„in vigilia sancti Egidii” „in die sancti Egidii abbatis” „in die beati Egidii Confessoris”	1 września
20 sierpnia 1353	Pyzdry	KDW III 1321	„in die sancti Bernhardi Confessoris”	20 sierpnia
21 lipca 1354	Łowicz	CCD 17	„in vigilia beate Marie Magdalene”	22 lipca
30 sierpnia 1354	Łowicz	CCD 18	„in crastino Decollacionis beati Joannis”	29 sierpnia
30 sierpnia 1363	Nakło	KDW III 1500	„in crastino sancti Johannis Baptiste Decollacionis”	
3 lutego 1355 1 lutego 1358	Łowicz Gniezno	KDW III 1329 KDW III 1375	„in crastino Purificationis beate Marie” „in vigilia beate Marie virginis Purificationis”	2 lutego
4 lipca 1355	Lnisno	CCD 19	„in die beati Prokopi Confessoris”	4 lipca
3 sierpnia 1355	Gniezno	CCD 20	„in die Inventionis sancti Stephani”	3 sierpnia
4 sierpnia 1356	Łowicz	CCD 21	„in die beati Domini(c) Confessoris”	4 sierpnia
8 czerwca 1357 9 czerwca 1357	Łowicz Łowicz	CCD 22 CCD 23	„in die Corporis Christi” „in crastino Corporis Christi”	8 czerwca

19 czerwca 1362	Łęczycza	KDW III 1482	„infra octavas Corporis Christi”	
10 listopada 1357	Łowicz	CCD 24	„in vigilia beati Martini Confessoris”	11 listopada
25 lipca ** 1358	Gniezno	CCD 25	„in festo beati Martini Confessoris”	
15 listopada 1365	Żnin	KDW III 1552	„sabbato infra octavas beati Martini episcopi et confessoris”	
12 listopada 1366	Grzegorzew	CCD 39	„in crastino sancti Martini Confessoris”	
22 kwietnia 1357	Gniezno	KDW III 1356	„in vigilia beati Adalberti martiris”	23 kwietnia
24 kwietnia 1357	Gniezno	KDW III 1357	„in crastino beati Adalberti martiris gloriosi”	
24 kwietnia 1370	Gniezno	KDW III 1633	„in crastino sancti Adalberti martiris et pontificis gloriosi”	
30 lipca 1358	Gniezno	KDW III 1387	„in die beatorum Abdon et Sennen martyrum”	30 lipca
30 lipca 1358	Gniezno	KDW III 1388	„in die beatorum Abdon et Sennen martyrum”	
19 listopada 1359	Grzegorzew	KDW III 1410	„in die beate Elisabeth”	19 listopada
30 listopada 1359	Grzegorzew	CCD 27	„in die beati Andree Apostoli Gloriosi”	30 listopada
15 sierpnia 1360	Łowicz	CCD 28	„in die Assumpcionis Beate Marie virginis”	15 sierpnia
16 sierpnia 1363	Gniezno	KDW III 1499	„in crastino Assumpcionis sancte Marie”	
25 listopada 1360	Łowicz	CCD 29	„in die Beate Catherine Virginis Gloriosi”	25 listopada
12 września 1362	Uniejów	CCD 30	„secunda feria infra octavas Nativitatis Beate Marie Virginis”	8 września
8 maja 1364	Gniezno	KDW III 1521	„die beati Stanislai martiris”	8 maja
25 sierpnia 1365	Łowicz	CCD 34	„in crastino sancti Bartholomei Apostoli”	24 sierpnia
8 grudnia 1365	Grzegorzew	CCD 35	„in die Concepcionis Beate et Gloriose Marie Virginis”	8 grudnia
5 lutego 1373	Kwieciszewo	KDW III 1682	„in die sancte Agathe virginis et martiris”	5 lutego

* błąd wydawcy w datacji, powinno być: 26 kwietnia 1350

** błąd wydawcy w datacji, powinno być: 11 listopada 1358

Imiona świętych zamieszczone w tabeli odzwierciedlają myśl teologiczną Kościoła katolickiego w badanym okresie, która znajduje odbicie także w antroponimii wiernych. Wskazane tu imiona świętych jawią się w prezentowanym wyżej materiale antroponimicznym. Chodzi tu przede wszystkim o imiona męskie włączone do kalendarza liturgicznego i otoczone kultem: *Andrzej, Bartłomiej, Jan, Marek, Marcin, Paweł, Piotr, Stanisław, Wojciech*. Mają one odniesienia do konkretnych świętych męczenników, do treści zwią-

zanych z ich kultem i opiekuńczym patronatem. Miana te nosili również dostojnicy kościelni występujący w testacji dokumentów arcybiskupich. Materiał ten został poddany szczegółowej analizie w dalszej części artykułu (tabela 6).

2. *Pozaimienne człony nazw osobowych*

Powszechny sposób identyfikacji ludności w badanym okresie poza imieniem realizowany był również dodatkowymi członami leksykalnymi o charakterze onimicznym lub apelatywnym. W dokumentach pisarze starali się identyfikować osoby poprzez podanie dodatkowych danych: miejsca zamieszkania, pochodzenia odojcowskiego, zawodu (stanowiska, funkcji), cech fizycznych i psychicznych. Elementy te były dość płynne.

Już od połowy XIII w. stale wzrasta liczba źródłowych poświadczeń bardziej złożonego sposobu określania ludzi. Obok imienia pojawiają się dodatkowe informacje wyrażane za pomocą imiesłowu: *dictus* (zwany) bądź *cognominatus* (nazywany), o charakterze przezwiskowym: *Martinus dicto Nagawka* CCD 24, *Paulo dicto Szram* (*Srom*, od tej nazwy powstała nazwa wsi *Sromów*, której sołtysem został ów *Paweł*) CCD 41; wskazujące na przynależność stanową: *Ambrosii, Radosti, Ioannis dicti Nobilis* CCD 8, mówiące o przynależności herbowej, rodowej bądź wskazujące na miejscowość, z której dana osoba pochodzi: *Michaele et Ioanne cognominatis Głowa* KDW III 1374, 1429, MKDM II 283, *Nicolao dicto Rawa* CCD 31, 34, pochodzące od nazw miejscowości: *Hermano dicto Templyn* (*Tum*) KDW III 1633, *Radomiro dicto Pantheno* (*Piątkowianin* czyli z miejscowości *Piątek*) CCD 7, *Nicolaus dicto Vylkowsky* (*de Vilkow*) KDW III 1456, oraz niejasne: *Hartcone dicto Benstok* KDW III 1633

Od połowy XIV w. weszło w użycie drugie określenie oznaczające miejsce zamieszkania. Były to formy analityczne: imię + przyimek lokalizujący *de* + nazwa miejscowa. Formy nazewnicze tego typu identyfikują nosiciela danego miana poprzez relację osoby względem miejscowości: *Hanconis de Gnev-covia* CCD 25, 27-29, KDW III 1387, 1388, 1399, 1456, *Janussio de Pczewo* CCD 2, 20, *Quirino de Sgipidto* CCD 43, *Martino de Gakow* CCD 41, *Martino de Gora* KDW III 1322, 1357, *Nauogij de Morauicia* KDKK I 175, *Navogio de Samborio* CCD 33, *Nicolaus de Sduny* KDW III 1398, *Nicolao de Bialinino* CCD 41, *Nicolao de Volborzs* CCD 22, 23, *Nicolaus de Vilkow* CCD 34, *Nicolao de Gorka* KDW III 1322, *Petro de Lansowo* KDW III 1296, *Stephanus de Lancossyno* KDW III 1669, *Ticzhone de Radomszkye* NKDM II 291, *Vincencius de Gywno* KDW III 1552.

Osoby występujące w omawianym materiale identyfikowane były również za pomocą tzw. form odojcowskich, tworzonych przy użyciu rzeczowników *filius* lub *natus*, które w badanym materiale występują w postaci konstrukcji prostych typu: *Mirolao Michaelis* NKDM II 270, *Petro (filio) Siedlonis* CCD 35, *Petro filio Ade* NKDM II 269, *Petrum (filium) Gervasii* KDW II 1223, *Nicolao (filio) Francone* CCD 5, *Ade filio Zandzani* CCD 9, *Stanislao filio Swiantoslai* CCD 19, *Potrkonem (filium) Benkonis* CCD 18, *Stefano filio Andree* CCD 5, *Ioannis filius Petrus* CCD 33, *Ioanni filio quondam Lassothe* CCD 11, *Domaslao olim Pribislai* CCD 42, *Nicolao filio olim Alberti* CCD 15, *Michaelis quondam Petri* CCD 39, *Alberto filio quondam Ade* CCD 16, *Paulo nato quondam Laurencii* CCD 36, *Ioanni filio olym Miloslai* KDW III 1456, *Thome filio olym Marzanthe* CCD 27, *Iohannes quondqm Petri de Novacivitate* KDW III 1345, jak również bardziej rozbudowanych: *Jacobo Uliani de Srzansna* CCD 26, *Paulus (filius) Joannis de Maloszcz* CCD 29, *Stankoni filio Joannis de Campina* CCD 22, 28, *Boguslao (de) Pczewo (filio) Othonis de Gaik* CCD 17, *Petro (filio) Nicolai de Wrowstatt* KDW III 1633, *Janconi filio Martini dicto Nogawka* CCD 34, *Petri familiaris nostris filii Nicolai de Bresth* CCD 38, *Olbrachto filio Joannis iudicis nostri Lovicensis* CCD 23, *Nicolaus nepos suus, filius Petri civis Lovicensis* CCD 25, *Petro (filio) Sedlonis, quondam cmetonis de Krzikosi* CCD 35, *Bartholomeo (filio) cmetoni Szczykonis de Pczionow* CCD 21, *Ioanni filio Benkonis iudicis pauperum nostrorum in Lovicz* CCD 3, *Mirolao, Milkoni et Gregorio fratri germano, filiis Alexii* NKDM II 326, *Matthie quondam Alberti nepoti domini Clementis archidiaconi in Calisz* CCD 30.

Człony nazewnicze w formie odojczonimicznego wyrażenia przyimkowego, dodane do innego komponentu nazwy osobowej (imienia), określenia stopnia pokrewieństwa względem innej osoby, jej stanowiska, pełnią funkcję lokalizującą, wskazującą na miejsce pochodzenia człowieka, z czym często wiązało się również prawo własności ziemi⁵⁴.

Określenia osób ze względu na stan posiadania/dziedziczenia dóbr ziemskich: *Dobrogostio herede de Marcinkowicze* KDW III 1482, *viro Thomasio herede de Radzim* KDW III 1398, *viro domino Michaele olim herede de Koszonow* KDW III 1410, *viro Franczkoni herede de Czerekwicza* KDW III 1499, *Vincencio herede de Gywno* KDW III 1500, *Vincencio de Gywno et Dobyeschonis ibidem in Dobyeschewo heredum* KDW III 1552.

⁵⁴ Makarski, *Antroponimia*, s. 158.

Określenia władców – króla i książąt: *Magnifico Principe domino Kazimiro Rege Polonie* KDKK I 175, *Kazimiri Dei gracia Regis Polonie* ZDKiDK I 47, *dominum Kazimirum dei gracia Regem Polonie* KDKK I 225, *domini Kazimiri Dei gracia regis Polonie* KDW III 1500, *duce Kazimiro rege Polonie* KDW III 1322, *domini Semoviti ducis Mazovie* KDW III 1697, *Semovito Troydeni duce Mazouie et Czirnensis, Rawensis, Sochaczoviensis et Gostinensis terrarum* KDW III 1403, *Wladislaum Dei gracia duce[m] Lanciciensis et Dobrinien-sis (terrarum)* NKDM II 291.

W badanych dokumentach można zauważyć również określenia osób uwzględniające wykonywany przez nie zawód. Poniższe zestawienie pokazuje osoby występujące w części narracyjnej: *Ianussio dicto Lowczy* CCD 10, *Milko verus scultetus de Czyrniewo* CCD 24, *Thomas filius Floriani scultetus noster de Pracovicz* CCD 18, *Wirzbanta capitaneus Polonie* KDW III 1321, *Nicolao vexillifero (chorąży) Lanciensi* CCD 36, *Paulo servitori nostri fideli* CCD 13, *milite dicto Stranczek* KDW III 1296, *Falco scultetus noster* CCD 44, *Ubislaus natus Gregorii cmetonis de Stroniewice scultetus noster* CCD 40, *Gothkoni succamerario (podkomorzy) nostro* CCD 38.

3. Pozaimienne człony nazw osobowych w kontekście formularza dokumentów

Intytulacja

Wymienienie imienia i godności wystawcy występuje we wszystkich dyplomach w formie *pluralis maiestaticus*. Najczęściej stosowany jest zwrot: *Nos Iaroslau[s] divina providenci sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopis* (sic!) CCD 1-44; KDKK I 208, 225; KDW II 1223, 1230; III 1293, 1296, 1312, 1321, 1322, 1329, 1339, 1345, 1349, 1356-1359, 1374, 1375, 1387-1388, 1398, 1399, 1403, 1406, 1410, 1429, 1445, 1456, 1482, 1499, 1500, 1521, 1552, 1569, 1598, 1611, 1631, 1633, 1682, 1697, 1699; NKDM II 269, 282-283, 286, 287, 291, 326. ZDKiDK I 54. Inne typy określeń to: *Nos Iaroslau[s] Dei gratia sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopus* (sic!) KDKK I 175, NKDM II 270, *Nos Iaroslau[s] de Bogoria divina providentia...* CCD 22, 23, [...] *domini Iaroslai divina providentia* [...] KDW III 1655.

Inskrypcja

Adres odbiorcy, podający jego imię i godność, umieszczony został w dwóch dokumentach mających formę listu: *discreto viro Stanislao vicearchidiacono Curzeloviensi* KDW III 1329, *Venerabili in Christo fratri nostro domino Stanislao episcopo* [...] KDW III 1697.

Narracja

Jest przedstawieniem wydarzeń towarzyszących oświadczeniu woli wystawcy i poleceniu spisania dokumentu. Dość rozpowszechnioną pobudką działalności dokumentotwórczej był wątek próśb konkretnej osoby. Ten typ narracji charakterystyczny był dla fundacji kościołów: [...] *Iaroslau[s] [...] fundata ecclesia [...] ad petitionem honorabilis viris Iohannis decani ecclesie Cracoviensis [...] (sic!) ZDKiDK I 54; dotacji ołtarzy: ad petitionem humilis instanciam honorabilis viri domini Kelczonis [...] altare in ecclesia nostra dotat (sic!) KDW III 1388; fundacji ołtarzy: tamen iustis petitionibus discreti viri Alberti vicecustodis nostri Gneznensis et altariste supradicti, eidem altari, in honorem sancti Nicolai ut premittitur fundato (sic!) KDW III 1682, nobili viro Franczkoni heredi de Czerekwicza, eiusdem instanti petitioni [...] ad altare sancte Marie virginis in nostra capella in ecclesia Gneznansi fundatum pertinebat [...] (sic!) KDW III 1499, a także dla dokumentów dotyczących przyznania kościołowi dziesięciny z poszczególnych wsi. W tym wypadku występuje wątek próśb króla: *ad petitionem serenissimi principis, domini Kazimiri Dei gracia regis Polonie illustris [...] prebende de consensu fratrum nostrorum Gneznensis capituli mense nostre decimas in his villis (sic!) ZDKiDK I 47.**

Datacja

Określenie miejsca i czasu powstania dokumentu jest jednym ze sposobów jego uwierzytelnienia. Formuła ta miała służyć ustaleniu faktu zaistnienia czynności prawnej i kancelaryjnej (*actum et datum*), zawierała dane geograficzne i chronologiczne. Zawsze podane jest miejsce wystawienia dokumentu wyrażające się w nazwie miejscowości, poprzedzone przyimkiem *in*. Dla oznaczenia dnia używano zwrotów: *in die sancti, beati...* Ten typ określeń został przedstawiony w tabeli 5. *Imiona chrześcijańskie w datacji dokumentów.*

Testacja

Dość liczną grupę stanowią określenia osób biorących udział w procesie uwierzytelnienia dokumentów. Osoby te, głównie dostojnicy kościoła należący do personelu kancelaryjnego, były współtwórcami owych dyplomów, ich zbiorowym autorem. W charakterze świadków występowali również członkowie kapituły katedralnej i urzędnicy dworu biskupiego: dziekan, scholastyk, kustosz, kasztelan, prepozyt, kanclerz, kapelan, archidiacon, kanonik, kantor, skarbnik. Testację, czyli listę świadków biorących udział w akcji prawnej, można wyróżnić w przeważającej liczbie dokumentów Jarosława Bogorii.

Formuły tej brakuje w dwunastu dyplomach CCD 4, 43, KDW II 1223, KDW III 1312, 1321, 1329, 1349, 1350, 1445, 1697, NKDM II 287, 326, NKDM II 269, 270, 286 – nie ma druku.

W testacji podane są imiona osób obecnych przy wystawianiu dokumentu, funkcje, jakie sprawowały, i miejscowości, z których pochodziły. Czasem można zauważyć wzmiankę o osobie pisarza. W listach świadków występują także inne osoby, które nie były aktywnie związane z tą instytucją. Ich obecność w trakcie realizowania czynności prawnej miała wysoką wartość moralną. Oddziaływała psychologicznie na odbiorców dokumentów, ponieważ w hierarchii urzędniczej średniowiecza znaczenie tych osób było ogromne. Powyższe rozważania obrazuje tabela 6.

Tabela 6. Pozaimienne człony nazewnicze osób wymienionych w testacji dokumentów

Imię	Stanowisko/funkcja	Dokument	Ilość
Adam	Ade preposito Rudensi subcamerario kalissiensi	CCD 30, 39, KDW III 1611	3
		KDW III 1500	1
Andrzej	Andreas castellanus Kalisiensis Andrea castellano de Cbasz castellano Sbaszensis Andree archidiacono	KDW III 1321	1
		KDW III 1482	2
		KDW III 1500 KDW III 1321	1
Arnold	Arnoldo canonico Plocensi iudice caesarum Curie Arnaldo scholastico Cracoviensi abbate Plocensi	CCD 29	1
		CCD 28	1
		KDW III 1329	1
		CCD 41	1
Bartłomiej	Bartholomeo thesaurario nostro canonico Unieoviensi	CCD 17, 19, 26, KDW III 1398, 1399	5
		KDW III 1398, 1399	2
Beldo	Beldo canonicus Wratislaviensi	KDW III 1350	1
Benedykt	Benedicto custode Gneznensi	CCD 2	1
Bodzęta	Bodzacham fratrem nostrum	KDKK I 225	1
Bogusław	Boguslao canonico Lanciensi Canonico Gneznensi Boguslaus scolasticus Vladislaviensis	CCD 29, KDW III 1456	2
		CCD 15, 32, 36, 37, 39, 42, KDW III 1482, 1552, 1611, 1633, KDW III 1322	10
			1
Bronisław	Bronislai Curie nostre notarii Bronislao canonico Plonensis	CCD 40,41	2
		CCD 42, 44, KDW III 1682	3
Brosław	Brosłai notarii Curie nostre	KDW III 1682	1
Budko	Budkone vicethesaurario Curie Budkonis notarii Curie	CCD 34	1
		CCD 38, KDW III 1699	2
Chwał	Faloe palatino Lanciensi Falone castellano Rogoszensis	NKDM II 291	1
		KDW III 1500	1
Dadzbog	Daczbogone palatino Plocensis	KDW III 1403	1

Damian	Damiano cancellario	KDW III 1321	1
	Notario	CCD 3, 5	2
	Damyani cancellarii Plocensis	KDW III 1312	1
Dionizy	Dionisio custode Lanciensi	KDW III 1388	1
	Dyonisio preposito Lanciensi	CCD 25, KDW III 1387	2
Dobiesław	Dobeslao canonico Gneznensi	KDW III 1482	1
Dominik	Dominico subiudice Lanciensi	NKDM II 291	1
Dytko	Dytconi canonico de Capitulo	KDW III 1321	1
Dziwisz	Divisio preposito Lanciensi et canonico Gneznensi	CCD 11, 26	2
Franek	Francone plebano Loviciensis	CCD 13, 16, 18, 19	4
	Franzczone pincerna Calissiensis herede de Czerekwicza	KDW III 1682	1
Hugo	Hugone abbate Suleioviensi	CCD 32	1
Iwo//Iwon	Iwano preposito	CCD 2, 7, 8, 9, KDW II 1230, ZDKiDK I 47	6
	Iwone preposito Gneznensi		
	Yvone preposito		
Jacek	Jackone archdiakono	CCD 22	2
	Jackone archdiakono Unieoviensi	CCD 16	
	Jazkone scolastico Lanciensi	CCD 24, KDW III 1357	2
	Jazdkonis vicecancellarii nostri	CCD 13,20	2
Jakub	Jacobo custode Gneznensi	CCD 10, 14, 18, KDW III 1322, 1339	5
	preposito Lanciensi	CCD 21	1
	castellano Zarnouiensi	KDKK I 175	1
	capellano Curie nostre	KDW III1631	1
	Jacobus Augustini archidiaconus Legnicensis	KDW III 1350	1
Jan	Joanne publicus auctoritate imperiali Notarius	KDW III 1345	1
	custode Lanciensi	CCD 3, 9, 30, 35	4
	custode Gneznensi	CCD 7, 31, 32, KDW III 1321, 1521	5
	archidiacono Gneznensi	KDW III 1655	1
	archidiacono Lanciensi	CCD 17, 19, 23, 29, KDW III 1456, 1482, 1499	7
	canonico Gneznensi	CCD 20, 28	2
	canonico Lanciensi	CCD 25, 27, 29	3
	custode Poznaniensi	CCD 22	1
	custode Wladislaviensi	CCD 12	1
	Joannis vicecancellarii Curie nostre	CCD 9	1
	notarii Curie	CCD 17, 18, 23	3
	pronotarii Curie	CCD 19	1
	Johanne Urbani canonico Lanciensi	KDW III 1456	1
	Johanne decano Gneznensi	CCD 14, 20, 22-25, 30, KDW III 1339, 1356-1359, 1374, 1398, 1399, 1406, 1410, 1429, KDKK I 208, ZDKiDK I 54	20
	castellano Radomiensi	KDKK I 175	1
procuratore Zneynensi	KDW III 1345	1	

	palatino Lanciensi preposito Kalisiensi	KDW III 1403 CCD 10, 12-14, 28, 29, KDW III 1356-1358, 1387, 1388, 1406, 1429	1 13
	cantore Lanciensi	CCD 41, 42, KDW III 1521, 1611, 1631	5
	Poznaniensis ecclesie episcopo officiali Gneznensi	KDW III 1387, 1388 KDW III 1569	2 1
Janek(-ko)	Hancone vicecancellario et canonico Lanciensis	CCD 5	1
	Hanconis de Gnevkovia notarii Curie	CCD 25, 27, 28, 29, KDW III 1387, 1388, 1399, 1456	8
Janusz	Janussio preposito	CCD 20, KDW III 1322, 1339	3
	cantore	KDW III 1633, 1655	2
	honorabili viro domino Janussio deca- no Cracoviensis et canonico nostre Gnesnensis ecclesiarum	KDW III 1359	1
	Janussio filio palatini Kalissiensi	KDW III 1482	1
Jarand	Jarando Plocensi necnon Lanciensi canonico	CCD 40, 41	2
	canonico Gneznensi	KDW III 1682	1
	canonico Plocensis	KDW III 1552	1
	Jarandi notarii Curie nostre	CCD 33, 34, 36, 39, 42, KDW III 1569, 1611	7
	Jarandus quondam Nicolai, clericus dyocesis Vladislaviensis, publicus auctoritate imperiali notarius	KDW III 1655	1
Jasiek(-ko)	Jascone scolastico Lanciensi dicte Gneznensis ecclesie canonicis	KDW III 1356, 1358	2
	Jaskone vicecancellario Curie nostre	CCD 12	1
Kazimierz	Casimiro canonico Lovicensi	CCD 11, KDW III 1699	2
Klemens	Clemente archdiacono Calisiensi	CCD 39	1
	Canonico Gneznensi	KDW III 1631, 1633	2
Kielcz	Kelczone scolastico	CCD 10, 14, 20, 25, 32, KDW III 1293, 1296, 1322, 1339, 1356-1359, 1374, 1375, 1406, 1521, 1633, 1655, KDKK I 208, ZD- KiDK I 54	21
	Kyelczone custode	NKDM II 291, ZDKiDK I 47	2
Kliczek(-ko)	Cliczkone custode Gneznensi	CCD 8	1
Lutek(-ko)	Luthkone canonico Lanciensi	CCD 19, 21, 22, KDW III 1345	4
Maciej	Matthia canonico Lanciensi	CCD 11, 28, 31, 38, KDW III 1410, 1456, 1569	7
	canonico Unieoviensi	CCD 35, KDW III 1399	2
	thesaurario Lanciensi	CCD 37, 42, 44, KDW III 1611, 1682	5
	palatino Gneznensi	KDW III 1699	1
	scolastico Gneznensi	CCD 2	1

	vicethesaurario Curie	CCD 30, 34, 39, KDW III 1398, 1399, 1456	6
	magistro Matthia scolastico	KDW II 1230, ZDKiDK I 47	2
	Matthia vicethesaurario Lanciensi	CCD 15, 28	2
Marcin	Martino archidiacono Cirnensi	CCD 18, 21, KDW III 1322, 1339, 1345, 1356, 1357	7
	archidiacono Gneznensi	CCD 31, 33, KDW III 1429, 1499, 1521, KDKK I 225	6
	decano Lanciensi	CCD 3, 5, KDW III 1293, 1296, 1322, 1456	6
	procuratore	KDW III 1293, 1296	2
	vicecancellario Curie nostre	KDW III 1403, 1499	2
	Magistro Martino vicecancellario	CCD 29	1
	Martino de Gakow rectoro	CCD 41	1
	ecclesiarum, capellanum Curie nostre		
	Martino de Gora, dicte Gneznensis ecclesie canonicis	KDW III 1357, 1387, 1388	3
	Martino de Gora plebano	KDW III 1387, 1388, 1499	3
Martino rectore ecclesie de Gora, canonicis eiusdem Gneznensis ecclesie	KDW III 1356	1	
Michał	Michaelae canonico Gneznensi	CCD 17	1
Michałek(-ko)	Michalcone canonico Cracoviensi	CCD 1	1
Mikołaj	Nicola vicecustode Gneznensi	KDW III 1482	1
	Nicolao archidiacono Pczoviensi	CCD 1, 24	2
	archidiacono Lanciensi	CCD 42, KDW III 1611	2
	archidiacono Cracovensi	CCD 31, 36, 37, KDW III 1398, 1399	5
	(necnon canonico Gneznensi)		
	canonico sancti Georgii apud Gneznam	CCD 15	1
	cancellario Gneznensi	KDW III 1293, 1322, 1356, 1357, 1358, 1359, 1374, 1375, 1429, 1521, 1633, CCD 1-3, 5, 6, 10, 12-15, 22, 24, 29, 42, ZDKiDK I 54, KDKK I 225	25
	confessore nostro	CCD 27	1
	(fratre) Nicolao confessario	CCD 23	1
	canonico Lanciensi	CCD 19, 21, 22, 28, KDW III 1410, 1569	6
	canonico Unieoviensi	CCD 35	1
	canonico Plocensi	CCD 29	1
	canonico Vielunensi	CCD 41	1
	Nicolao castellano Cirnensi	KDW III 1403	1
	castellano, procuratore		
	Lovicensi	CCD 3, 37	2
preposito Gneznensi	CCD 40, 41, KDW III 1633, 1655	4	
scolastico Wladislaviensis	CCD 42	1	
pincerna nostro	CCD 31, 34	2	
subpincerna	CCD 26	1	
vicethesaurario Lanciensi	CCD 15, 28	2	

	vicarii Gneznensis ecclesie	KDW III 1293	1
	procuratore Zneynensi	CCD 41, KDW III 1682	2
	succamerario Gostiniensi	KDW III 1403	1
	Nicolao Narratore	CCD 5	1
	de Vilkow	CCD 34	1
	dicto Vilkowski	CCD 11, KDW III 1456	2
	Nicolao plebano de Sduny, notarii	KDW III 1398	1
	Curie nostre		
	Nicolao Rawa (dicto Rawa) canonico	CCD 31, 34	2
	Lancieniensi		
	Nicolao Francone plebano Loviciensis	CCD 5	1
	Nicolao de Volborzs notarii Curie	CCD 22	1
	nostre		
	Nicolao de Volborzs canonico	CCD 23	1
	Lancieniensi		
	Nicolao de Bialinino, rectoro	CCD 41	1
	ecclesiarum, capellano Curie nostre		
Mroczek (-ko)	Mroczkone canonico Unioeviensis	CCD 35	1
	castellano Ravensi	KDW III 1403	1
Mściwion	Mscivione castellano Rudensi	CCD 31	1
Nawoj	Navogio canonico Lancieniensi	CCD 27, 29, 38, 40, KDW III 1669	5
	clerico nostro	CCD 33, KDW III 1345	2
Niemierza	Nyemyerza castellano Sochaczoviensi	KDW III 1403	1
Otton	Ottone Cancellario Polonie	KDKK I 175	1
	preposito Gneznensi	CCD 24, KDW III 1356-1359, 1374, 1375, KDKK I 208, ZDKiDK I 54	9
Paweł	Paulo procuratore Lovinensi	KDW III 1611	1
Piotr	Petro archidiacono Pomeranie	KDW III 1322	1
	cancellario Gneznensi	CCD 20, 21	2
	canonico Gneznensi	CCD 6, 9	2
	castellano Sandomiriensi	KDKK I 175	1
	cantoro	ZDKiDK I 54	1
	custode Gneznensi	CCD 25, KDW III 1356-1359, 1374, 1375, 1387, 1388, 14292	10
	episcopo Ladimiriensi	CCD 38	1
	legato	KDW III 1293, 1296	2
	plebano de Lansowo	KDW III 1296	1
	Petro Pankoslai	KDW III 1293	1
	Petrus custos Gneznensis	KDW III 1406	1
Prędota	Prandota preposito Scarbimiriensi	CCD 7	1
Przedstaw	Preczslao archidiacono Gneznensi	CCD 2, 5, 6, 8, 10, 14, 25, KDW II 1230, KDW III 1293, 1296, 1322, 1356-1359, 1374, 1375, 1403, ZDKiDK I 47	19
	Preslaus prepositus sancti Georgii (apud Gneznam)	KDW III 1322, 1398, 1399, 1429	4
Rajner	Rainyro canonico Lancieniensi	KDW III 1456	1

Sambor	Samborio clerico nostro	CCD 33	1
Spycimir	Spicimiro castellano Cracoviensi	KDKK I 175	1
Stanisław	Stanislao notarii scholastico Wladislaviensis ecclesie	CCD 9 CCD 32	1 1
	vicearchidiacono Curzeloviensi	KDW III 1329	1
Stojgniew	Stogneo procuratore Opatoviensi	KDW III 1682	1
Swędek(-ko)	Swandkone custode Lanciensi	KDW III 1482	1
Święcsław	Sueczslao officiali Cracoviensi	KDKK I 225	1
Świętomir	Swanthomirus canonico Gneznensi	CCD 26, KDW III 1388, 1410, 1499	4
	custos Lanciensi Swianthomiro custode Lanciensi	KDW III 1406 CCD 16, 26, KDW III 1387, 1388, 1410, 1499	1 6
Świętopełk	Swantopelcone palatino Syradiensi	KDW III 1699	1
Tomasz	Thoma canonico Gneznensi	KDW III 1633	1
	Confessario nostro penitenciaro	CCD 44 KDW III 1631	1 1
Tomisław	Thomislao Unieoviensi archidiaconis	CCD 30, 35	2
	Tomislao cantore	CCD 2, KDW II 1230, ZDKiDK I 47	3
Tyczek(-ko)	Ticzkone de Radomskzkye	NKDM II 291	1
Wincenty	Vincencio canonico Lanciensi	KDW III 1699	1
	canonico Rudensi decano Gneznensis	CCD 44, KDW III 1682 CCD 6-8, 10, KDW II 1230, KDW III 1293, 1296, 1321, ZDKiDK I 47	2 9
Więcsław	preposito Rudensi	CCD 18, KDW III 1322	2
	Venceslao archidiacono thesaurario Curie nostre procuratore Lovicensi	ZDKiDK I 54 CCD 11, 30 CCD 20, 23	1 2 2
Wawrzyniec	Laurencio capellano	CCD 20	1
	vicethesaurario	KDW III 1631	1
Warsz(o)	Warsio castellano Woynicensi	KDKK I 175	1
Werner	Vernero nostro thesaurario	CCD 3	1
Wirzbiąta	Wyrbanta custode Gneznensi	KDW III 1633, 1655	2
Ymbrano (?)	Ymbrano Palatino Cracoviensi	KDKK I 175	1
Zbigniew	Sbigneo preposito et cancellario Cra- couiensi	KDKK I 175	1
	Sbignewo decano	KDW III 1329	1
Zbylut	Sbilutho preposito Plocensi	KDW III 1339, KDKK I 225	2
Zemako (?)	Zemako castellano Wishegradiensi	KDW III 1403	1

Poświadczenie notarialne

Jest dodatkowym sposobem uwierzytelnienia, charakterystycznym dla czternastowiecznych dokumentów kościelnych. Był stosowany w dyplomach dotyczących spraw oficjalnych i prywatno-prawnych. Dokumenty uwierzytelniane były przez jednego z dwóch notariuszy publicznych: Jana lub Jaranda: *...ego*

Iohannes publicus auctoritate imperiali notarius KDW III 1345, NKDM II 282;
ego Iarandus publicus auctoritate imperiali notarius KDW III 1350, 1655.

Z dokonanych zestawień wynika, że w dokumentach kancelarii Jarosława Bogorii Skotnickiego stosowano rozbudowany system identyfikacji osób, realizowany poprzez nominację jednoczłonową oraz określenia dodatkowe odapelatywne, odantroponimiczne i odtoponimiczne. Zauważalna jest bardzo mała liczba nazw osobowych pochodnych od apelatywów w funkcji pierwszego określenia. Tylko raz wystąpiła nazwa osobowa, stanowiąca formę przymiotnikową pochodzącą od nazwy miejscowej, zakończona na *-owski*: *Vilkowsky*. Tego typu określenia w XIV wieku stosowane były okazjonalnie i nie miały jeszcze charakteru dziedzicznego. Kształtowanie się systemu dwunazwowego było więc w języku polskim procesem długotrwałym, przebiegającym do końca XVIII w.

Zagadnienie sposobu identyfikacji osób w średniowieczu i jego odbicie w zapisach dokumentowych wybranych kancelarii może wyznaczać kierunek dalszych badań nad polską antroponimią. Obok kancelarii kościelnych szczególnie wartościowe wydaje się zbadanie spuścizny dokumentowej kancelarii monarszych czy miejskich. Dyplomy wystawiane przez władców, ze względu na bogactwo problematyki odzwierciedlające wszechstronny zakres ich działalności, dają pełnowartościowy obraz antroponimii średniowiecznej; obraz tym szerszy, że nie ograniczony terytorialnie. Granice geograficzne w badaniach nad nazewnictwem ludności wyznaczają informacje zawarte w samych dokumentach w postaci nazw miejscowości, których dyplomy dotyczą, bądź w których zostały wystawione.

Materiał nazewniczy, występujący w średniowiecznych dyplomach, przedstawia sposób nazywania przedstawicieli różnych stanów: szlachty i mieszczan, pokazuje zróżnicowane sposoby identyfikacji władców, osób duchownych, urzędników kościelnych i państwowych. Treść dyplomów ukazuje stopień pokrewieństwa i koligacje rodzinne. Szczegółowa analiza tych danych może być pomocna w badaniach genealogicznych. Miejsce i stopień nasycenia dokumentu nazwami własnymi, w tym antroponimami, to onomastyczne wyznaczniki badanych kancelaryjnych form wypowiedzi, mogą więc stanowić przedmiot badań genologicznych.

Obraz antroponimii badanego okresu poszerza i uzupełnia analiza nazw własnych osobowych, jak również pozaimiennych członów nazewniczych nie mających statusu antroponimów w kontekście dokumentów średniowiecznych.

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W TEKŚCIE

- CCD – *Czterdzieści cztery nie drukowane dokumenty arcybiskupa Jarosława z lat 1343-1372*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 52(1986), s. 175-256.
- Ic – M. M a l e c, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.
- KDKK – *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1844-1906.
- KDM – *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1844-1906.
- KDW – *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1877-1999.
- Malec, Ssnoid – M. M a l e c, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław 1982.
- NKDM – *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław 1959.
- ZDKiDK – *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965.

PERSONAL NAMES IN THE CONTEXT OF THE DOCUMENTS
OF THE MEDIEVAL CHURCH OFFICE

S u m m a r y

This paper analyses sixteenth-century Polish anthroponymia as preserved in the documents of Jarosław Bogoria Skotnicki, the archbishop of Gniezno. The onomastic material has been depicted in the context of the structure (form) of diplomas. They show Polish anthroponymy against the backdrop of medieval events they describe, a fact that constitutes the onomastic interpretation of official texts under study. The sources used here have shown the spontaneous changes in the manner of naming people, starting from one-word nomination, inherited from the pre-Slavonic epoch, through a more extensive system of identification by means of non-nominal onomastic elements derived from appellate, anthroponymic, and toponymic forms that are not surnames. The question of the way to identify person in the Middle Ages and its reflection in office documents may determine the direction for further studies on Polish anthroponymy.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: antroponimia, dokument średniowieczny, dyplomatyka, formularz dokumentu, intytulacja, inskrypcja, narracja, datacja, testacja, poświadczenie notarialne.

Key words: anthroponymy, medieval document, diplomacy, form document, intitulation, inscription, narration, dating, testing, notary certification.